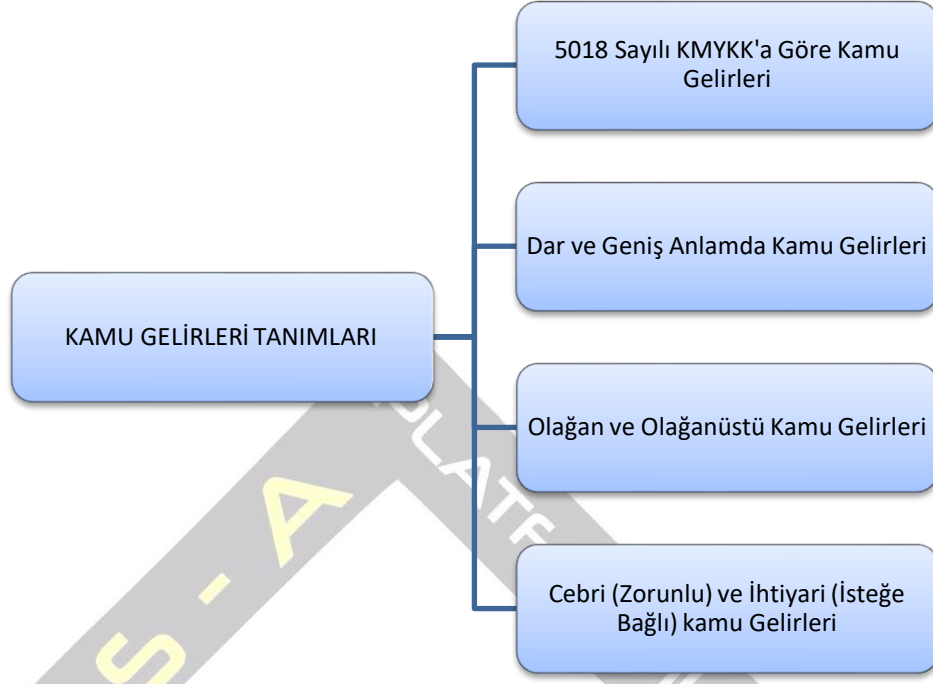

KAMU GELİRLERİ ve VERGİ TEORİSİ

KAMU GELİRLERİ TANIMLARI

5018'E GÖRE KAMU GELİRLERİNİN TANIMI

Kanunlara dayanılarak toplanan; Vergi, resim, harç - Fon kesintisi, pay veya benzeri gelirler - faiz, zam ve ceza gelirleri - Taşınır ve taşınmazlardan elde edilen her türlü gelirler ile hizmet karşılığı elde edilen gelirler - Borçlanma araçlarının primli satışı suretiyle elde edilen gelirler - Sosyal güvenlik primi kesintileri - Alınan bağış ve yardımlar ile diğer gelirlerdir.

Dar ve Geniş Anlamda Kamu Gelirleri

Dar Anlamda Kamu Gelirleri

- Devletin Merkezi Yönetim Teşkilatı tarafından elde edilip genel bütçeye dâhil edilen gelirlerdir.

Geniş Anlamda Kamu Gelirleri

- Merkezi yönetim ve yerel yönetimlerle birlikte, sosyal güvenlik kurumları ve diğer kamu kurumları tarafından elde edilen gelirlerdir.

Olağan (Adi) – Olağanüstü Kamu Gelirleri

Olağan (Adi) Kamu Gelirleri

- Belli bir kaynaktan sürekli olarak sağlanan gelirlerdir.
- Normal ve alışagelmış gelirlerdir.
- Öngörülebilir gelirlerdir.
- Vergi, resim, harç, şerefiye, katılma payları ve para-fiskal gelirler vb.

Olağanüstü Kamu Gelirleri

- Belli bir kaynaktan sürekli olarak sağlanamayan gelirlerdir.
- Zaman zaman veya ara sıra elde edilen gelirlerdir.
- Geçici olarak konulan vergiler, ganimet, yardım, kâğıt para basmaktan (emisyon) elde edilen gelirler vb.

Klasik mali anlayışa göre borçlanma olağan üstü bir kamu gelirdir. Ancak günümüzde modern maliyeciler borçlanma gelirlerini olağan kamu geliri olarak kabul etmektedir.

KAMU GELİRLERİ ve VERGİ TEORİSİ

Cebri ve Zora Dayalı Elde Edilen Kamu Gelirleri

Egemenlik hakkına (Cebre-Zora) Dayanan Kamu Gelirleri

- Vergi, resim, harç, zorunlu borçlanma, para politikası ve para basımı ile sağlanan gelirler (senyoraj), para-fiskal gelir, mali tekel, para ve vergi cezaları, fonlar ve belli bir kaynaktan sürekli olarak sağlanan vb. gelirlerdir.

Egemenlik hakkına (Cebre - Zora) Dayanmayan Kamu Gelirleri

- Mülk ve teşebbüs gelirleri, zorunlu olmayan borçlanma, devletlerarası yardım ve bağışlar, özelleştirme gelirleri, bağış ve yardımlar vb. gelirlerdir.

Devletin Vergilendirme Yetkisi

Dar Anlamda Vergilendirme Yetkisi

- Devletin veya bu yetkiyi devletten devralmış kamu tüzel kişilerinin gerçek veya tüzel kişiler üzerine **vergi koyma** konusundaki yetkilerini ifade eden kavrama dar anlamda vergilendirme yetkisi adı verilir.

Geniş Anlamda Vergilendirme Yetkisi

- Devletin veya bu yetkiyi devletten devralmış kamu tüzel kişilerinin gerçek veya tüzel kişiler üzerine koyduğu **her çeşit mali yükümlülükler (vergi, resim, harç, şerefiye vb.)** geniş anlamda vergilendirme yetkisi adı verilir.

1. VERGİ

Vergi, kamu hizmetlerini karşılamak amacıyla devletin veya kendisine vergilendirme yetkisi verilmiş kurumların, yasalara dayanarak doğrudan doğruya ya da hizmetlerin fiyatları üstüne eklenerek dolaylı yoldan, kendi vatandaşlarından topladığı paralardır. Günümüz çağdaş toplumlarında vergilerin belli başlı özellikleri şunlardır;

- Devlet veya kendisine vergilendirme yetkisi verilmiş kuruluşlarca (yerel yönetimler vb.) alınır.
- Gerçek ve/veya tüzel kişilerden alınır bireyler veya firmalar gibi).
- Devletin egemenlik gücüne dayalı olarak cebir ögesi kullanılarak alınır
- Özel kesimden kamu kesimine aktarılan parasal (nakdi) bir transferdir. (Geçmişte aşar vergisi aynı, angarya vergisi ise bedeni güze dayalı vergiydi.)
- Karşılıksızdır. Karşılıksız olması, vergiyi toplayan devletin veya yetkili kuruluşun, vergiyi ödeyen mükellefin şahsına yönelik özel ve doğrudan bir karşılık vaadi ve taahhüdü olmaması anlamına gelir.
- Daha çok kamu harcamalarının finanse etmek amacıyla alınır. Bu verginin mali amacıdır. Ancak devlet vergiyi yalnızca harcamaları finanse etmek için değil zaman zaman ekonomiye müdahale etmek (enflasyon oranını düşürmek vb.) amacıyla da alır.
- Ödeme gücüyle orantılı bir şekilde alınır. Ödeme gücü göstergeleri; gelir, servet ve tüketimdir.
- Anayasanın vergi ödevi ile ilgili olan 73. maddesine göre vergi kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. Anayasanın 73. Maddesinde “Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.” ifadesi yer almaktadır.
- Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muafiyet, istisna ve indirimlerinin oranlarıyla ilgili yukarı ve aşağıya yönelik değişiklik yapma yetkisi kanunlarda gösterilen sınırlar çerçevesinde Cumhurbaşkanına verilmiştir.
- Klasik iktisadi yaklaşımı savunanlar vergilerin yalnızca mali amaçla yani toplumsal ihtiyaçları karşılamak amacıyla (milli savunma, adalet, diplomasi) amacıyla alınması gerektiğini savunurlar.
- Keynesyen iktisadi akımı savunan modern maliyeciler vergilerin mali amacın yanında mali olmayan (ekonomik ve sosyal hayata müdahale) amaçla da alınması gerektiğini savunurlar.

Devletin vergi gelirleri dar ve geniş anlamda vergi gelirleri olmak üzere ikiye ayrılır. Dar anlamda vergi gelirleri devletin sadece vergi almasını, geniş anlamda vergi gelirleri ise devletin gerçek ve tüzel kişilerden tahsil ettiği; vergi, resim, harç, şerefiye ve harcamalara katılma payını ifade eder.

2. HARÇ

- Belirli bir hizmet karşılığında alınır ve bu nedenle harçlarda özel yarar söz konudur. Bu durum faydalanma ilkesinin gereğidir.
- Devlet veya devlet tarafından yetkilendirilen kurum ve kuruluşlar tarafından alınır
- Gerçek veya tüzel kişilerden, belirli bir kamu hizmetinin karşılığında alınır
- Devletin egemenlik gücüne dayalı (cebren, zora dayalı) olarak alınır
- Anayasanın 73. Maddesine göre kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.
- Parasal bir ödeme şeklinde tahsil edilirler
- Harç bedelleri, yerel idarece belirli sınırlar dâhilinde belirlenebilir
- Harçlarda, ilke olarak yararlanılan hizmetle ödenen bedel arasında bir orantı olmalıdır. Ancak uygulamada genelde bu geçerli olmaz. Çünkü harç miktarını belirleyen kanun koyucu bu tutarı belirlerken, sosyal, ekonomik ve siyasal faktörleri göz önünde bulundurur. Bu nedenle uygulamada zaman zaman alınan harç miktarı sağlanan faydadan fazla ya da alınan harç miktarı sağlanan faydadan daha az olabilmektedir.
- Harçlar, yararlanılan hizmetin değerinin üzerinde ise aradaki fark vergi niteliği kazanır.
- Harçlar, yararlanılan hizmetin değerinin altında ise aradaki fark transfer harcaması niteliği kazanır.
- Harçlar, makbuz, pul yapıştırma veya damga vurma suretiyle tahsil edilebilir.
- Harçlarda matrah ölçüsü olarak hem nispi hem de maktu esas göz önüne alınır

3. RESİM

- Bir iş ya da faaliyetin yapılmasına yetkili kuruluşlar tarafından **izin verilmesi dolayısıyla** alınır,
- Belli bir karşılığı vardır (vergiden farklı, harca benzer)
- Zora dayalı alınır (vergiye ve harca benzer)
- Kanunla konulur, değiştirilir, kaldırılır (vergiye ve harca benzer)
- Parasal bir ödemedir. (vergiye ve harca benzer)
- Örnek; rıhtım resmi, gümrük resmi, ithalde alınacak damga resmi gösterilebilir.

4. ŞEREFİYE (DEĞERLEME RESMİ)

- Devlet veya belediyeler tarafından yapılan bayındırlık ve imar hizmetlerinden dolayı (yol, köprü vb.), o bölgede bulunan gayrimenkullerin (bina ve arsaların), değerlerinde meydana gelen artışlar sonucu alınır,
- Belli bir karşılığı vardır (vergiden farklı, harca benzer ve resime benzer)
- Zora dayalı alınır (vergiye, harca ve resime benzer)
- Bireyler, sunulan hizmetten yararlanıp yararlanmama konusunda bir tercihte bulunamazlar.
- Şerefiyenin belirlenmesinde meydana gelen değer artışından hangi oranda yararlanıp yararlanılmadığı önemli değildir.

HARCAMALARA KATILMA PAYI şerefiyeye çok benzemekle birlikte şerefiyeden temel farkı, harcamalara katılma payının, harcamalardan yararlanacakların değer artışı olsa da olmasa da harcamayı finanse etmesi prensibine dayanır.

5. PARAFİSKAL GELİRLER (VERGİ BENZERİ GELİRLER veya HARÇ BENZERİ GELİLER)

Kamu veya yarı kamu kurumu niteliğindeki ekonomik, sosyal ve mesleki kuruluşların, ürettikleri mal ve hizmetler dolayısıyla kendi üyelerinden veya hizmetlerinden yararlananlardan çeşitli adlar altında aldıkları paralıdır.

- Kamu kurumu niteliğinde bir ekonomik, sosyal veya mesleki kuruluşun yaptığı hizmetlerden dolayı veya dolaysız bir şekilde yararlanan kişilerden toplanmaktadır.
- Zorunlu (cebri) bir ödemedir.
- Devlet ya da yerel yönetim kuruluşlarının bütçelerinde yer almamaktadır. (Kendi özel bütçelerinde yer alırlar)
- Yapılan tahsilâtın parafiskal gelir sayılabilmesi için, belirli bir ekonomik, sosyal ve mesleki amaca yönelik olması gerekir.
- Parafiskal gelirlerin karşılığı vardır. Yalnızca üyelerine (aidat ödeyenlere) hizmet verir.
- Bu kuruluşların sundukları kamusal hizmetlerle topladıkları parafiskal gelirler arasında maliyet-fiyat ilişkisi bulunmadığı gibi, yükümlülerin sunulan hizmetten yararlanmak istemedikleri takdirde yükümlülüğünden kurtulma olanağı da yoktur.

Parafiskal Gelirlerin Çeşitleri

Sosyal Parafiskal Kurumlar

- **Sosyal parafiskal kurumların** konusu, ilgili sosyal güvenlik kuruluşuna üye olmaktır. Bu kurumlara üye olanların kanunlarla belirlenmiş olan primleri ödeme zorunlulukları vardır.
- Sosyal Güvenlik Kurumu (Bağkur, emekli sandığı SSK), Türkiye İş Kurumu sosyal parafiskal kurumlara örnek olarak verilebilir.

Mesleki Parafiskal Kurumlar

- **Mesleki parafiskal kurumların** mükellefleri, mesleki kuruluşlara üye olan kişidir. Bu kurumlara üye olanların kanunlarla belirlenmiş olan aidatları ödeme zorunlulukları vardır ve ödenen aidatın matrahı üyenin kendisi yani fiziki varlığıdır.
- Ticaret Odaları, Sanayi Odaları, Barolar, Mühendis ve Mimar Odaları, Eczacılar Odası vb. mesleki parafiskal kurumlara örnek olarak verilebilir.

Ekonomik Parafiskal Kurumlar

- **Ekonomik parafiskal kurumlar**, piyasayı özendirmek veya istikrara kavuşturmak için kurulan fonları finanse etmek amacıyla tahsil edilen paralıdır.
- Petrol üretiminin geliştirilmesi amacıyla Merkez Bankası bünyesinde kurulan fonlar, kooperatifler ekonomik parafiskal kurumlara örnek olarak verilebilir.

6. MÜLK ve TEŞEBBÜS GELİRLERİ (MAMELEK – PATRİMUAN GELİRLERİ)

Mülk Geliri

- Devletin egemenlik gücünü kullanmadan, kamu ve özel hukuk statüsünde sahip olduğu taşınmaz ve taşınır mallar ile hakların işletilmesinden elde ettiği gelirler mamelek geliri (mülk geliri) olarak adlandırılır.
- Özelleştirme veya kamuya ait gayrimenkul ve varlıkların kira geliri ile özelleştirme gelirleri örnek olarak verilebilir.

Teşebbüs Gelirleri

- Devletin ticari, sınaî, mali kuruluşları aracılığıyla ekonomi içerisinde rol oynayarak piyasa işlemlerine girişmesi sonucu elde ettiği gelirlerdir.
- Kamu iktisadi teşebbüsleri ve devlete ait işletmelerin kar gelirleri örnek olarak verilebilir.

7. PARA ve VERGİ CEZALARI

- Temel amacı gelir yaratmak değil, toplumun yasalara ve kurallara uygun davranmasını sağlamaktır.
- Cezaya maruz bırakılanların hürriyetleri kısıtlanmayıp ceza, para ödemesi şeklinde alınır.

8. BORÇLANMA GELİRLERİ (İSTİKRAZLAR)

- 1929 Dünya Ekonomik Buhranından sonra devletler hem ekonomik hem de sosyal hayata müdahale etmeye başlamış ve artan harcamaları sabit bütçe gelirleriyle karşılayamadığı için borçlanma gelirlerine daha çok başvurmuştur.
- Devlet borçları yalnızca mali amaçların (finansal kaynak temini) gerçekleştirilmesi için değil mali olmayan (sosyal ve ekonomik amaçlar vb.) amaçlar içinde alınmaktadır.
- Devlet borçlanması klasik iktisadi anlayışa göre olağanüstü bir gelir sayılmasına rağmen, modern mali yaklaşıma göre sürekli gelir sağladığı için olağan gelir olarak kabul edilir.
- Vergiler devlete sürekli bir gelir oluştururken borçlanma devlet için geçici bir gelir kaynağıdır. Yani devlet tarafından tahsil edilen vergiler mükellefe geri ödenmezken, vadesi dolan devlet borçları hem anapara hem de faizleri ile birlikte geri ödenmektedir. Bu nedenle kamu harcamaları konusunda da belirttiğimiz gibi devlet borçları gelir dağılımında adaletsizlik yaratır.
- Borçlar isteğe bağlı ve zorunlu alınan borçlar olmak üzere ikiye ayrılır.
- Zorunlu borçlar cebirlik esasına göre alındığı için vergiye benzetmekle birlikte geri ödendikleri için vergiden ayrılırlar.

9. FON GELİRLERİ

- Temel amacı, bütçenin katı uygulamalarını ortadan kaldırmaktır.
- Kanuna dayanması nedeniyle vergiye benzerken, belli bir amaca yönelik gider yönünün olması nedeniyle vergiden ayrılır. Çünkü vergiler tüm kamu giderlerini finanse etmek için alınır.
- Bütçe içi ve dışı fonlar şeklinde 2'ye ayrılırlar.
- Fonlar ister bütçe içi ister bütçe dışı fon olsun **uygulama sonuçları yasama denetimine tabidir.**
- Fonlar, mali sistemde belirsizliğe yol açması, bütçe birliğini bozması, harcamalarda israfa yol açması, yasama denetiminin zayıf olması gibi eleştirilere maruz kalmaktadır.

10. DEVALÜASYON GELİRLERİ

- Yerli paranın yabancı para karşısında değerinin düşürülmesi sonucu elde edilen gelirlerdir.
- Yerli paranın altın ve döviz karşılığı değeri düşürülerek devlet ve Merkez Bankası elinde bulunan altın ya da dövizlerin değeri millî paraya göre reel olarak artmış olur. Örneğin merkez bankasının rezervlerinde 1.000 Euro bulunsun ve döviz kuru 1 € = 2 TL olsun. Yani Merkez Bankasında bulunan paranın TL cinsinden değeri $1.000 \times 2 = 2.000$ TL olur. Devalüasyon sonucunda 1 € = 3 TL ye çıktığı varsayılın. Bu durumda merkez bankasının rezervlerinde bulunan Euro'nun TL cinsinden değeri $1.000 \times 3 = 3.000$ TL olur. Dikkat edilirse devalüasyon sonrası devlet, merkez bankası rezervlerinde bulunan 1.000 Euro'dan 1.000 TL kazanmış olur.
- Devalüasyon sonucu yerli para değer kaybettiğinden devletin iç borçları nominal olarak aynı kalırken reel olarak azalır.
- Devalüasyonun uygulanma sebeplerinden biri de, ekonominin dış ticaret dengesinin açık veriyor oluşudur. Bir ekonomide toplam ithalat, toplam ihracatın üzerinde ise o ekonomide dış ticaret açığı oluşur. Bu durumda devalüasyon ile (yerli paranın değeri düşürülerek), ilgili ülkenin satın alma gücü zayıflatılarak, daha fazla ihracat, daha az ithalat gerçekleşmesi sağlanmaya çalışılır. Yani devalüasyon sonucunda yerli paranın değeri azalacak, para biriminin değerinin düşmesi sonucunda ülkede üretilen mal ve hizmetler ucuzlayacak, mal ve hizmetlerin ucuzlaması ihracı arttıracak ve artan ihracat sonucu ülkeye döviz girişi sağlanarak milli gelir artacaktır.
- Ülke para biriminin diğer dövizler karşısında değerinin azalmasıyla, satın alma gücü zayıflar ve ithal malların fiyatı alım yapacak ülke için artmış olur, ülkenin dış ülkelere ihraç edeceği ürünlerin fiyatı ise düşmüş olur. Böylece ihracat gelirlerinde artış, ithalat giderlerinde ise azalış kaydedilerek bütçe dengeye getirilmeye çalışılır.
- Devalüasyon sonucunda millî paranın değeri düştüğü için; yabancı para ve altın ile ifade edilen dış alacakların değeri artarken, devletin altın ve döviz ile ödemesi gereken borçlarının millî para birimi ile tutarı da artar. Bundan dolayı giderlerde (borçlarda) bir yükselme görülür.

11. YARDIM Ve BAĞIŞLAR

Devletlerarası Yardımlar ve Bağışlar

İç Yardımlar ve Bağışlar

- Devletlerarası yardımlar; genellikle ekonomik, sosyal, siyasi ve askeri amaçlarla ve geri ödenmek üzere verilen parasal veya aynı ödemelerdir. Bu yardımlara, II. Dünya Savaşı sonrasında Amerika tarafından yapılan Marshall yardımları örnek olarak verilebilir. Genelde yardımlar karşılıklı bağışlar ise karşılıksız yapılır.
- İç yardım ve bağışlar, kamu kurum ve kuruluşlarına, gerçek ve tüzel kişiler tarafından çeşitli nedenlerle yapılan karşılıksız ödemelerden oluşmaktadır. Bu yardım ve bağışlar aynı olabileceği gibi (okul yapımı gibi) nakdi de olabilmektedir.

12. MALİ TEKELLER

Devletin tekel niteliğindeki bazı mal ve hizmet fiyatlarını yüksek tutmak suretiyle elde ettiği gelirlerdir.

Mali tekeller yoluyla elde edilen gelirler ikiye ayrılır;

Tekel Karı (Tekel Rantı)

Satılan Mallardan Elde Edilen Dolaylı Vergiler

- Ürettiği mal ve hizmetlerin fiyatlarını maliyetinin çok üstünde belirleyerek elde ettiği kardır.
- Ürettiği mal ve hizmetler üzerinden yüksek oranda dolaylı vergi alarak elde ettiği kardır.

Devlet tekelinde üretilen talep esnekliği düşük mallara uygulanan fiyat, normal piyasa fiyatının ne kadar üzerinde olursa, o ölçüde **“vergi etkisi”** yaratır. Diğer yandan, ekonomik, sosyal ve mali nedenlerle özellikle kamu yararının önem taşıdığı demiryolu, metro gibi tekellerde kar elde etmek yerine maliyetinin altında bir fiyat belirleyerek **“sosyal fiyat”** uygulamasına gidilebilir.

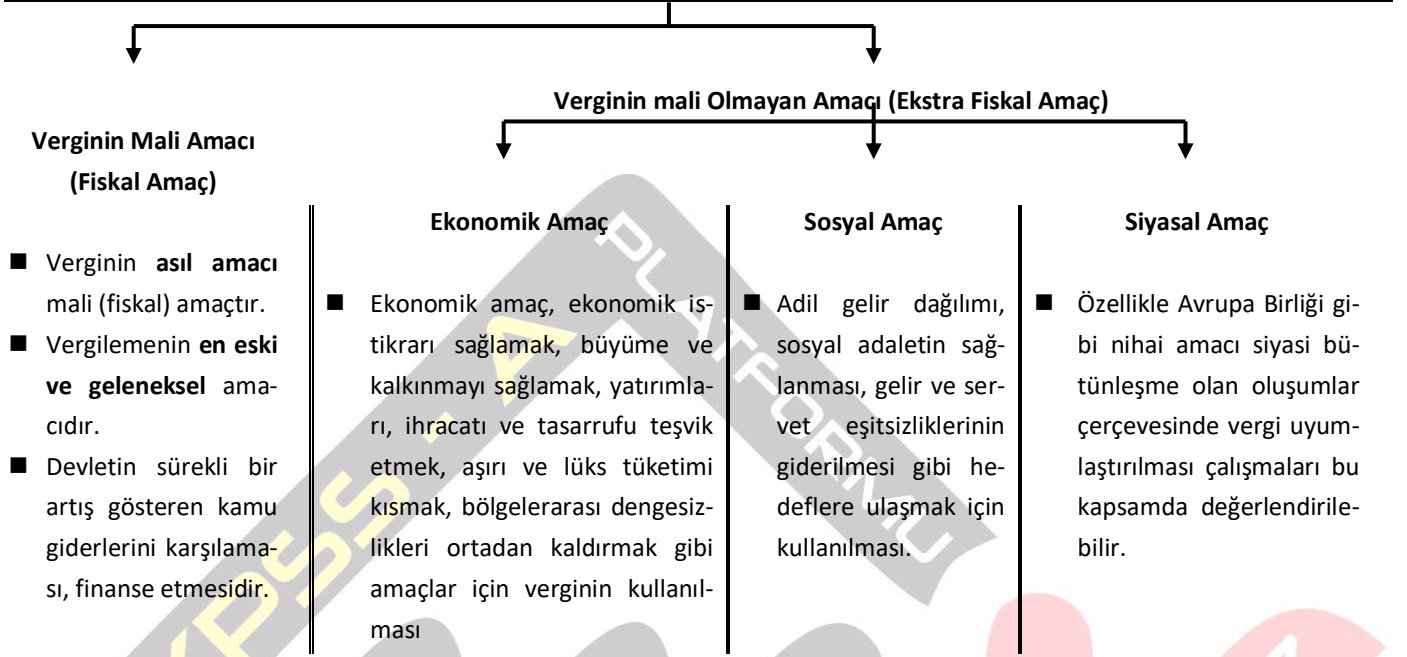
13. EMİSYON – SENYORAJ (PARA BASIMI) GELİRLERİ

- Devletin para basmak suretiyle elde ettiği gelirlere **SENYORAJ** denir.
- Elde edilmesi ve uygulaması kolaydır ve sıklıkla başvurulması halinde enflasyona neden olur.
- Kamu maliyesi yaklaşımında ise senyoraj, Merkez Bankasının hükümete sıfır nominal faizli borç vermesidir.
- Bir ülkede para basmak suretiyle elde edilen gelirlerin oranı o ülkenin ekonomik büyüme oranını aşıyorsa bu duruma **“aktif senyoraj”** adı verilir. Aktif senyorajın bir diğer adı “enflasyon vergisidir. Ülke büyümesinin çok üzerinde para basılması durumunda ortaya çıkan enflasyonist etki vatandaşın cebindeki paranın alım gücünü düşüreceğinden makroekonomik açıdan olumsuz etkiler yaratır.
- Bir ülkede para basmak suretiyle elde edilen gelirlerin oranı o ülkenin ekonomik büyüme oranını karşılık geliyorsa bu duruma **“pasif senyoraj”** adı verilir. Yani devletin reel büyüme oranı kadar para basması pasif senyorajdır

Uygulanması kolay, gelir yaratıcı etkisi çok kısa bir süre içerisinde sağlanabilen bir uygulama olmakla birlikte, ülkenin ekonomik yapısı ve koşulları üzerinde önemli etkiler yaratabilmesi, ekonomik dengeyi bozucu sonuçlara neden olması dolayısıyla gelişigüzel ve sık sık başvurulabilecek bir kaynak olarak değerlendirilemez.

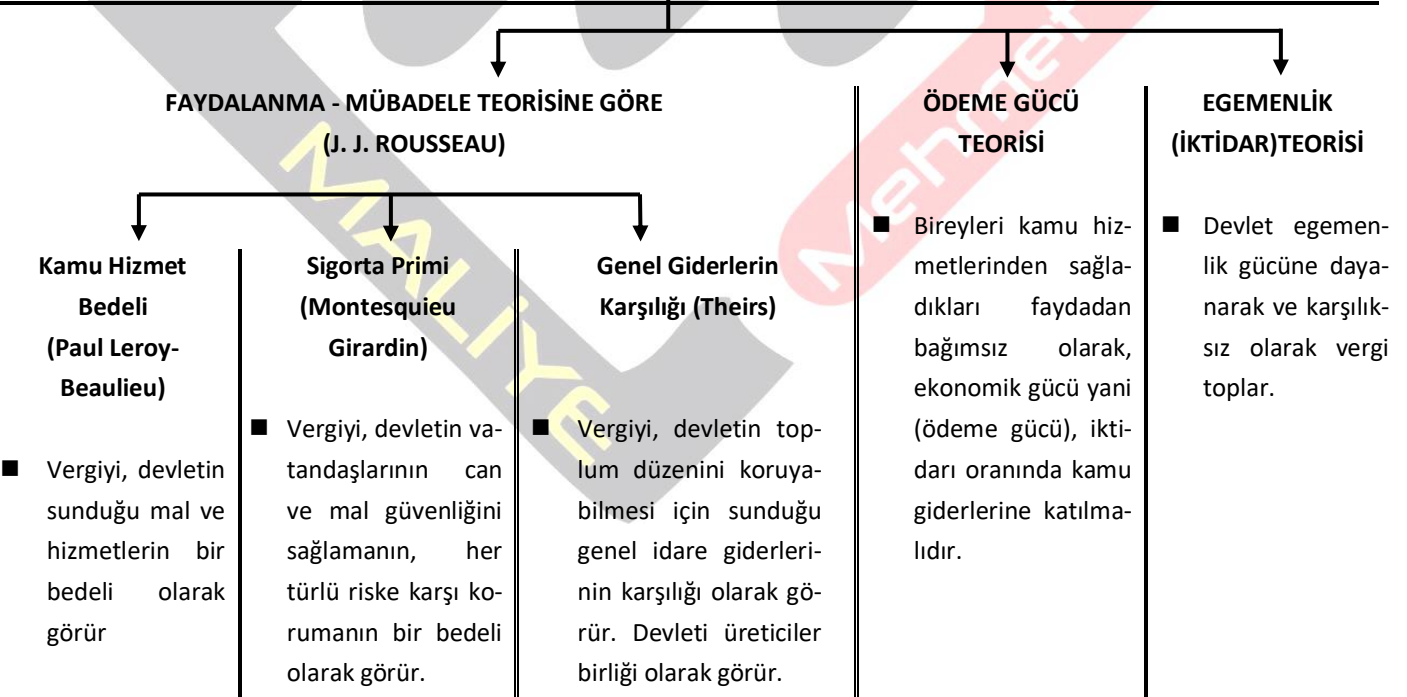
VERGİ TEORİSİ ve UYGULAMALARI

VERGİNİN AMAÇLARI

Klasik Maliye anlayışında vergilerin yalnızca mali (Fiskal) amaçlı alınması gerektiği savunulurken, Modern Maliye Yaklaşımında vergilerin, mali amacın yanında mali olmayan amaçlar için de alınması gerektiği savunulmuştur.

Verginin Varlığını Açıklayan Yaklaşımlar

Dar anlamda vergilendirme yetkisi sadece vergiyi, geniş anlamda vergilendirme yetkisi vergi ve benzeri mali yükümlülükleri yani parafiskal yükümlülükleri de kapsamaktadır.

VERGİ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1. Vergiyi Doğuran Olay

Vergi Usul Kanunu'na göre vergiyi doğuran olay, vergi kanunlarının vergi borcunun doğumunu bağladıkları olaylardır. Aslında vergiyi doğuran olay "Ne zaman vergilendireceğiz?" sorusunun yanıtını veren unsurdur. Vergiyi doğuran olayın gerçekleşmesi mükellef bakımından vergi borcunun, devlet bakımından ise vergi alacağının doğması demektir.

Örneğin, motorlu taşıtlar vergisi bakımından motorlu taşıtların trafik sicili ile Ulaştırma Bakanlığı tarafından tutulan sivil hava araçları siciline kayıt ve tescili ile vergiyi doğuran olay gerçekleşir. Ya da gelir vergisi bakımından bir gerçek kişinin gelir (kazanç ve irat) elde etmesi, kurumlar vergisi bakımından da bu verginin mükellefi olan kurumların kazanç elde etmesi ile vergiyi doğuran olay gerçekleşir.

Her vergi kanunu kendi özelliğine göre vergiyi doğuran olayın ne olduğunu belirtmektedir:

2. Verginin Konusu

- Verginin üzerine konulduğu, doğrudan ya da dolaylı olarak kaynağını oluşturan iktisadi unsurdur.
- Verginin konusu, yasa koyucu tarafından belirlendiğinden yasalarda gösterilmemiş herhangi bir unsur ya da işlem vergilendirilemez.
- Vergiler, genel olarak konularına göre isim almaktadırlar. Örneğin; Gelir Vergisinin konusu gelir, Kurumlar Vergisinin konusu safi kurum kazancı, Emlak Vergisinin konusu Türkiye sınırları içerisindeki binalardır.

Devletin vergi alacağı (vergiyi doğuran olay) vergi kanunlarının vergiyi bağladıkları olayın ortaya çıkışı ya da hukuki durumunun tamamlanmasıyla doğar

Verginin Matrahi

- Verginin matrahi verginin hesaplanmasında ya parasal değerleri ya da miktar ve ölçü birimlerini esas alır. Söz konusu matrahın üzerine kanun koyucu tarafından belirlenen vergi tarifesini uygulanarak vergi borcu hesaplanır.

Matrah Çeşitleri

Advalorem Matrah

- Advalorem matrah, söz konusu vergi unsurunun **parasal değeri** üzerinden hesaplanması (evin değeri, elde edilen safi gelir, taşıtın değeri, vb) ilkesine dayanır. Örnek; gelir vergisi, kurumlar vergisi vb.

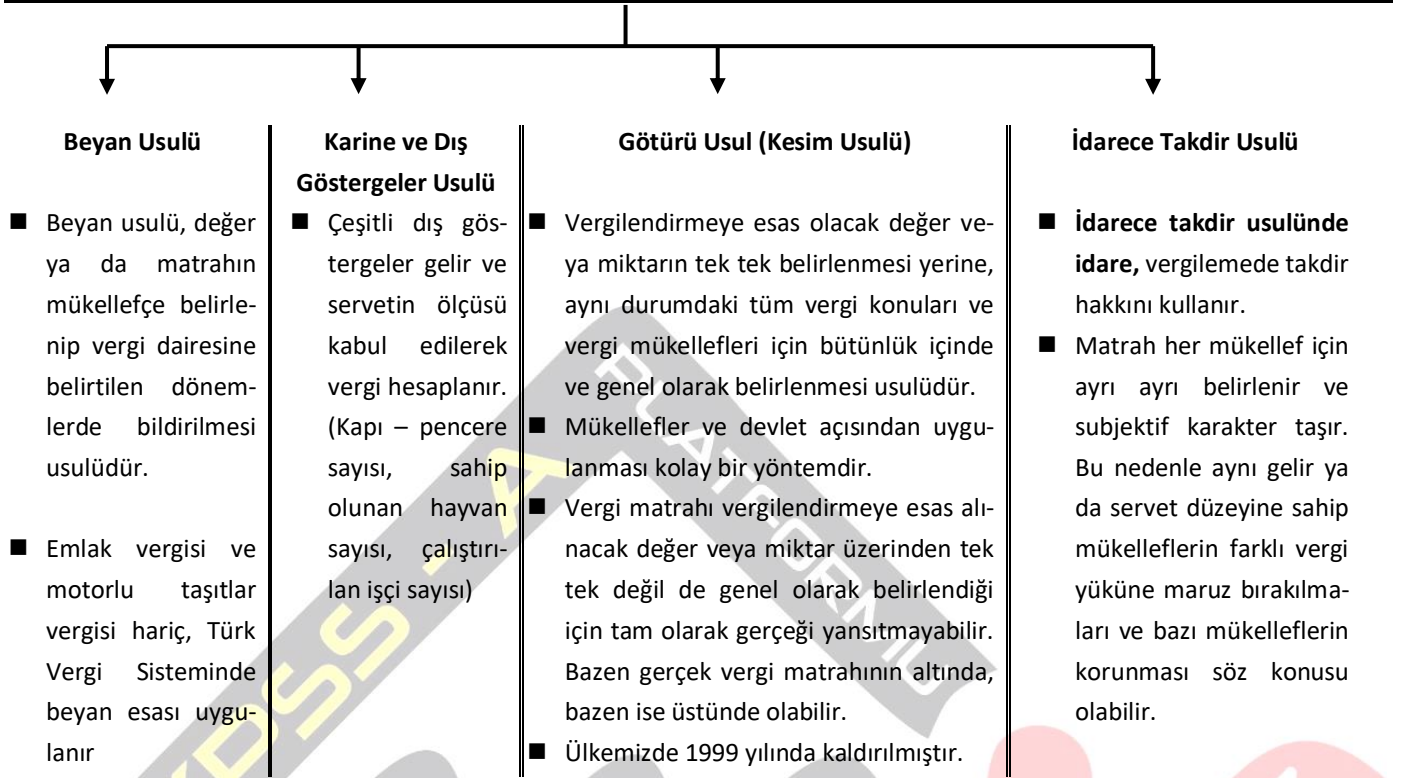
Spesifik Matrah

- Spesifik matrah, söz konusu vergi unsurunun; ağırlığı, uzunluğu, sayısı gibi **fiziksel miktarı ya da ölçü birimi** üzerinden hesaplanması (aracın ağırlığı, motor gücü, evin veya arazinin kapladığı alan, kumaşın metresi vb.) ilkesine dayanır. Örnek; motorlu taşıtlar vergisi, alkollü içki-lerde alkol derecesine göre alınan özel tüketim vergisi gibi.

	Sakıncaları	Avantajları
Advalorem Matrah	• Değer üzerinden alındığı için sadece gelir, fiyat gibi değer unsurlarına dayanan vergilere uygulanabilmesi advalorem vergilerin sakıncasıdır.	• İthal malın değerine bağlı olarak alındığında mal fiyatlarındaki artış devlet gelirini olumlu yönde etkiler • Ödeme gücüne göre alındığında vergilemede adalet ilkesinin gerçekleşmesini kolaylaştırır • Malların fiyatı üzerinden oransal veya yüzde biçiminde alındığından mallar arasındaki kalite farkını ortaya koyar • Gelir ve fiyat değişikliklerini takip edebildiklerinden konjonktürel dalgalanmalara ayak uydurabilir esnekliğe sahiptir • Advalorem sistem yerli ürünlerin hangi ölçüde korunduğunu hesaplamak ve gümrük vergilerinin korumacı fonksiyonunu ölçme olanağını kolaylaştırır
Spesifik Matrah	• Gelir, fiyat gibi değer unsurlarına dayanan vergilerde uygulanamaz. • Mallar arasında kalite farkını gözetmez. Kaliteli ya da kalitesiz mal için aynı vergi ödenir. • Birim başına sabit miktarda alındıkları için gelir ve fiyat hareketlerini izlemekte başarısız kalır. • Birim başına sabit miktarda alındıkları için, vergilemede adalet ilkesi ile çelişir.	• Ölçü birimi esasına göre alındığı için vergilemenin uygulanması daha kolaydır.(oda sayısı, pencere sayısı, çalıştırılan işçi sayısı, adet, litre vb.)

KAMU GELİRLERİ ve VERGİ TEORİSİ

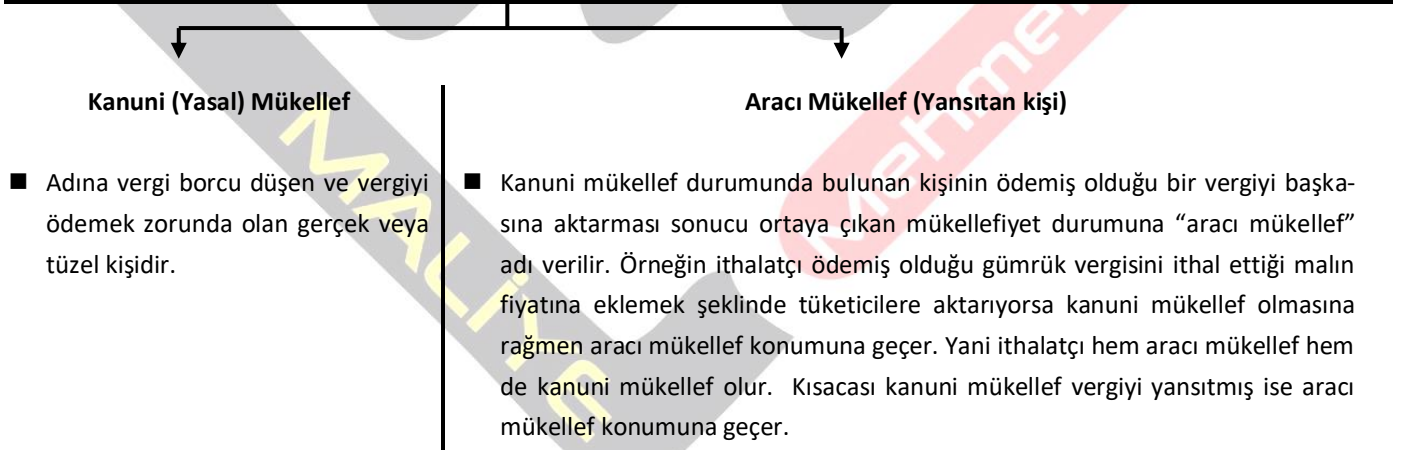
Matrah Belirleme Usulleri

4. Vergi Mükellefi

- Vergi kanunları gereğince üzerine vergi borcu düşen gerçek ya da tüzel kişi vergi mükellefidir.

Mükellef Çeşitleri

Vergi Yüklenicisi (Vergi Taşıyıcısı): Kanuni mükellefler ödedikleri vergiyi piyasa mekanizması aracılığıyla üçüncü kişilere yansıtır. İşte bunun sonucunda verginin gerçek yükünü taşıyan kişiye “vergi yüklenicisi” veya vergi taşıyıcısı” denir. Fiili mükellef (vergi yüklenicisi, taşıyıcı), kanuni mükellef tarafından verginin yansıması sonucu gelirinde azalma olan kişiye denir. Verginin fiili mükellefi genellikle tüketicilerdir. Katma değer vergisinin kanuni mükellefi bu vergiye tabi olan kişidir. Kanuni mükellef (satıcı) ödediği vergiyi, satışını yaptığı mal ve hizmetin fiyatına ekleyerek (aracı mükellef) alıcıya yansıtmış ve alıcıdan tahsil etmiş ise bu durumda alıcı, fiili mükellef konumunda verginin yüklenicisi olur.

Verginin yasal ve aracı mükellefi satıcı veya üretici iken, verginin fiili mükellefi (yüklenicisi) ise nihai tüketicidir.

5. Vergi Sorumlusu (Mutavassıt Ödeyici)

- Gerçek vergi mükellefi olmadıkları halde, asıl vergi mükelleflerinden istenen vergiyi vergi dairesine ödemek ve diğer vergi ödevlerini yerine getirmek zorunda olan kişilere **vergi sorumlusu** denir.
- Vergi sorumlusunun en bilinen örneği, ücretlere ilişkin gelir vergisi uygulamasında ücretlinin kaynağında vergisini kesen ve vergi dairesine yatıran **işveren** gösterilebilir.
- Vergi sorumluları kanuni mükellef adına ödediği vergiden dolayı vergi yükünü kendisi taşımaz, asıl mükelleften kaynakta vergi kesintisi yapar.
- Vergi sorumluları verginin ödenmesi bakımından, alacaklı vergi dairesine karşı muhatap kabul edilir ve sorumluluğunu yerine getirmemesi durumunda cezai işleme maruz kalır. Ancak cezayı asıl mükelleften isteyemez.

6. Verginin Tarhı (Hesaplanması)

- Vergi alacağının kanunlarda gösterilen matrah ve oranlar üzerinden vergi dairesi tarafından hesaplanarak bu alacağı miktar itibarıyla belirlemeye yönelik idari işlemidir.

Tarh Yöntemleri

BEYANA DAYALI TARH	• Mükellefin veya vergi sorumlusunun vergi idaresine yapacağı beyana göre yapılan tarh işlemidir. • Ülkemizde, Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, Katma Değer Vergisi, Özel Tüketim Vergisi, Veraset Ve İntikal Vergisi, Banka Ve Sigorta Muameleleri Vergisi, Damga Vergisi, Dijital Hizmet Vergisi Ve Değerli Konut Vergisi gibi vergiler beyana dayalı hesaplama ile vergilendirilir. • Motorlu taşıtlar vergisi ile Emlak Vergisi beyana dayalı vergilerden değildir.
İKMALEN TARH	• Bir vergi tarh edildikten sonra defter, kayıt, belge veya kanuni ölçülere göre matrahın eksik hesaplandığının veya yeni bir matrahın tespit edilmesi sonucu idare tarafından yapılan ikinci tarh işlemidir. (ikinci kez tarh akılda tutulmalı) İkmalen tarhiyatın yapılabilmesi için aşağıdaki iki unsurun oluşmuş olması gerekmektedir. • Daha önce aynı vergi için bir beyanname verilmiş olması veya başka şekillerde bir tarhiyat yapılmış olması, • Bu tarhiyata ilişkin matrah veya matrah farkının defter, kayıt ve belgelere veya kanuni ölçülere göre tespit edilmiş olması.
DÜZELTME YOLLUYLA TARH	• Vergiye ilişkin hesaplamalarda veya vergilendirmede yapılan hatalar nedeniyle haksız yere eksik ya da fazla hesaplanmış olan vergilerin düzeltilmesi yoluyla vergi borcunun tekrar hesaplanmasıdır. • Düzeltme yoluyla tarh ile ikmalen tarh birbirine karıştırılmamalıdır. Her ikisinde de ikinci kez tarh söz konusudur. • İkmalen tarhiyatta defter kayıt ve belgelere bakılarak vergi ikinci kez tarh edilirken, düzeltme yoluyla tarhiyatta ise ikinci kez yapılan tarh ya bir mahkeme kararı ile ya da mükellefin idareden düzeltme talebinde bulunması sonucunda gerçekleşir.

KAMU GELİRLERİ ve VERGİ TEORİSİ

RE'SEN TARH	- Re'sen vergi tarhının söz konusu olabilmesi için matrah veya matrah farkının defter, kayıt ve belgelere veya kanuni ölçülere dayanılarak tespit edilememiş olması gerekir. Bu gibi durumlarda takdir komisyonları tarafından takdir edilen veya vergi incelemesi yapmaya yetkili olanlarca düzenlenmiş vergi inceleme raporlarında belirtilen matrah veya matrah farkı üzerinden vergi tarh edilir. O halde resen tarhiyat takdir komisyonu kararına göre ya da vergi tarhi inceleme raporuna dayanılarak yapılır. Aşağıdaki nedenlerin oluşması halinde Resen tarhiyat söz konusu olur. - Vergi beyannamesinin kanuni süresi geçtiği halde verilmemesi, - Vergi beyannamesi kanuni veya ek süreler içinde verilmekle beraber beyannamede vergi matrahına ilişkin bilgilerin gösterilmemiş olması, - Vergi Usul Kanununa göre tutulması zorunlu olan defterlerin hepsinin veya bir kısmının tutulmamış olması, tasdik ettirilmemiş olması veya vergi incelemesi yapmaya yetkili olanlara herhangi bir sebeple ibraz edilmemiş olması, - Defter kayıtları ve bunlarla ilgili belgelerin, vergi matrahının doğru ve kesin olarak tespitine imkân vermeyecek derecede noksan, usulsüz ve karışık olması dolayısıyla kanıt olmaya elverişli olmaması, - Tutulması zorunlu olan defterlerin veya verilen beyannamelerin gerçek durumu yansıtmadığına dair delil bulunması, - Serbest muhasebeci, serbest muhasebeci mali müşavir veya yeminli mali müşavirlerce imzalanma mecburiyeti getirilen beyanname ve eklerinin imzalatılmaması veya tasdik kapsamına alınan konularda yeminli mali müşavir tasdik raporunun zamanında ibraz edilmemesi.
İDARECE TARH	- İkmalen ve re'sen tarhiyatı gerektiren haller dışındaki durumlarda, verginin tarhi için vergi kanunları ile belirlenmiş sürelerde müracaat edilmemesi veya aynı kanunlarla yüklenen sorumlulukların yerine getirilmemesi nedeniyle zamanında tarh edilemeyen verginin kanunen belirli matrahlar üzerinden idarece tarh edilmesidir. - İdarece tarhiyat yapıldıktan sonra ihbarnameye ilişkin bilgilerin yer aldığı bir ilan vergi dairesine asılarak ilana ilişkin durum tutanakla tespit edilir. - Verginin tahakkuku ve cezanın kesinleşmesi için geçmesi gereken vergi mahkemesinde dava açma süresi; mükellefin bilinen adresine tebliğ yapılan hallerde tebliğ tarihinden, aksi halde tutanakla tespit edilen ilan tarihinden itibaren başlar. - Emlak Vergisi, MTV, Damga Vergisi ve Karne ile vergilenenlerin tarhiyatı verilebilir.
	Vergi Usul Kanunu'nun 36. maddesine göre verginin tahrir (kaydetme) usulü ile tespit edilen matrahlar üzerinden hesaplanmasıdır. Vergi usul kanununda tahrir dayalı tarh maddeleri olmasına rağmen günümüzde uygulama alanı bulunmamaktadır.
İkmalen re'sen ve idarece yapılan tüm tarhiyatlar için vergi dairesince ihbarname düzenlenir. Düzenlenen bu ihbarnameler tebliğ edilmek üzere mükelleflerin bilinen adreslerine posta yolu ile gönderilir.	

İkmalen tarhiyat ile resen tarhiyat karıştırılmamalıdır. İkmalen tarhiyatta vergi ikinci kez tarh edilirken resen tarhiyatta vergi önceden tarh edilmemiş olmalıdır. Aynı şekilde ikmalen tarhiyatta ikinci kez tarh edilen vergi mükellefin defter, kayıt ve belgelerine bakarak tarh edilirken resen tarhiyatta vergi defter, kayıt ve belgelere dayanılarak tarh edilemiyor olması gerekir.

Yine İkmalen tarhiyat ile düzeltme yoluyla tarhiyat karıştırılmamalıdır. Çünkü her iki tarhiyat yönteminde de ikinci kez tarh söz konudur. İkmalen tarhiyatta ikinci kez tarh genellikle idare tarafından defter, kayıt ve belgelerin incelenmesi sonucu ortaya çıkan farktan kaynaklanırken, düzeltme yoluyla tarhiyatta verginin ikinci kez tarh edilmesinin nedeni genelde mükellefin başvurusudur.

7. Verginin Tebliği (Bildirilmesi)

- Vergilendirme ile ilişkilendirilen ve hüküm ifade eden hususların yetkili makamlar tarafından mükellefe veya vergi sorumlusuna bildirilmesine “verginin tebliği” denir.
- Tebliğ **mükelleflere**, bunların **kanuni temsilcilerine**, **umumi vekillerine** veya **vergi cezası kesilenlere** yapılır. Tüzelkişilere yapılacak tebliğ, bunların başkan, müdür veya kanuni temsilcilerine, vakıflar ve cemaatler gibi tüze İkişiliği olmayan teşekküllerde bunları idare edenlere veya temsilcilerine yapılır. Tebliğ, kendisine tebligat yapılacak kimsenin bulunmaması halinde ikametgâh adresinde bulunanlardan veya işyerlerinde memur ya da müstahdemlerinden birine yapılır. (Bu şekilde kendisine tebliğ yapılacak kimsenin görünüşüne göre 18 yaşından aşağı olmaması ve bariz bir şekilde ehliyetsiz bulunmaması gerekir).

TEBLİĞ TÜRLERİ

POSTA İLE TEBLİĞ	Kapalı zarf ile bilinen adrese gönderilen mektuplar posta idaresince muhatabına teslim edildiği tarihte tebliğ edilmiş sayılır.
İLAN YOLUYLA TEBLİĞ	Aşağıda yazılı hallerde tebliğ ilan yoluyla yapılır: • Muhatabın bilinen adresi yoksa • Bilinen adreste tebliğ yapılamaması hâlinde, muhatabın adres kayıt sisteminde kayıtlı bir adresi bulunmazsa, • Yabancı memleketlerde bulunanlara tebliğ yapılmasına imkân bulunmazsa, • Başkaca nedenlerden dolayı tebliğ yapılmasına imkân bulunmazsa İlan tarihinden başlayarak bir ay içinde ne vergi dairesine müracaat yapmış ve ne de adresini bildirmiş olanlara bir ayın sonunda tebliğ yapılmış sayılır.
MEMUR ARACILIĞI İLE TEBLİĞ	Hazine ve Maliye Bakanlığı tebliğleri posta yerine memur vasıtasıyla da yaptırmaya yetkilidir.
ELEKTRONİK ORTAMDA TEBLİĞ	Muhatabın elektronik adresine ulaştığı tarihi izleyen beşinci günün sonunda yapılmış sayılır.
HATALI TEBLİĞLER	Tebliğ edilen belgeler, esasa etki oluşturmayan şekil hatalarından dolayı hukuki niteliklerini kaybetmezler; yalnız vergi ihbarı ile ilgili belgelerde mükellefin adının, verginin türü veya miktarının , vergi mahkemesinde dava açma süresinin hiç yazılmamış olması ya da bu belgelerin görevli bir makam tarafından onaylanmamış olması belgeyi hükümsüz kılar.

8. Verginin Tahakkuku

- Verginin ödenebilir aşamaya gelmesi olarak tanımlanan verginin tahakkuku, tarh ve mükellefe tebliğ olunan vergi ile ilgili olarak herhangi bir uyuşmazlığın söz konusu olmaması veya var ise, uyuşmazlığın çözülmesi sonucunda kesinleşmesinden önce ortaya çıkabilmektedir.
- Verginin tahakkuku ile verginin kesinleşmesi birbirine karıştırılmamalıdır. Çünkü verginin tahakkuku, verginin ödenecek aşamaya gelmesini, kesinleşmesi ise vergiye karşı yasal veya idari hiçbir başvuru yolunun artık kalmadığını ifade eder. Yani bir vergi borcu mükellefe tebliğ edildiği tahakkuk etmiştir ancak kesinleşmemiştir. Çünkü mükellef, kendisine tebliğ edilen vergiye karşı bir uyuşmazlığın varlığını düşünürse bu uyuşmazlığa karşı çözüm yollarına başvurabilir ve tüm yasal başvuru yollarını bitirmeden vergi borcu kesinleşmez.

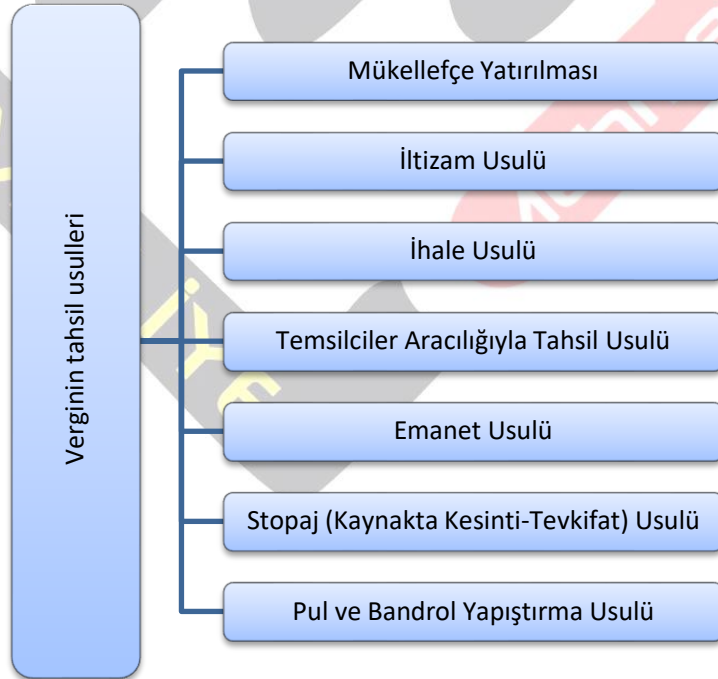
9. Verginin Tahsili

- Verginin tahsili, vergi borcunun ilgili vergi dairesine ödenmesi şeklinde tanımlanabilir.
- Vergi borcu; çek, banka hesabına yatırma, postayla gönderme ve kredi kartı gibi benzeri şekillerde de ödenebilir. Bütün bu usullerde, **paranın vergi dairesi hesabına geçtiği tarihte ödeme gerçekleşmiş sayılır.**

“vergiler kamu bankaları ve PTT’den ödenecek”

Hazine ve Maliye Bakanlığı 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun 41 inci maddesi uyarınca kendisine verilen yetkiye dayanarak 01.01.2020 tarihinden geçerli olmak üzere vergi borçlarının yalnızca kamu bankaları ve PTT’den ödenebileceğini tebliğ etmiştir. Bu bankalar dışındaki diğer bankalar tarafından nakden, hesaptan, çekle, banka kartı, havale ve EFT yoluyla tahsilat yapılmayacaktır.

Verginin Tahsil Usulleri

a) Mükellefçe Yatırılması

- Vergi, mükellef tarafından, yasaların öngördüğü dönemlerde ve taksitler halinde ilgili vergi dairesine ödenmektedir. Günümüzde oldukça pratik ve maliyeti düşük olan bu yöntem uygulanmaktadır. Kitabımızın Genel Vergi Hukuku kısmında verginin tebliği ile ilgili ayrıntılı açıklamalara yer vereceğiz.

b) İltizam Usulü

- İltizam sistemi kısaca belli bir bölgedeki vergi toplama hakkının belirli bir süre ile ve belirli bir bedel karşılığında kişilere devredilmesidir. Bu vergiyi almaya hak kazanan kişiye mültezim adı verilmekteydi.
- Mültezimlerin seçilmesi için genellikle ihale yapıldı. Bu sayede en yüksek vergiyi toplayacağını iddia edene devlet bu hakkı tanırdı. Mültezim toplayacağı vergi bedelinin 3 yılını genellikle devlete peşin öderdi. Böylece devlet gelecek 3 se-nede toplayacağı vergiyi tek seferde almış olurdu.
- İltizam usulünde vergi önceden devlete ödendiği için mültezim, toplayacağı vergiye yönelik kar ve zararı üstlenmiş olur.
- İltizam usulünün uygulanması aşağıdaki gibi sonuçlar ortaya çıkarmıştır.
 - Eyaletlerin vergileri peşin olarak alındığı için nakit devlet nakit ihtiyacını karşılayabilmiş ve alınan paralarla yönetici ve askerlerin maaşları ödenebilmiştir.
 - Mültezime bırakılan topraklarda asker yetişmemiş, tımarlı sipahilerinin önemi azalmıştır.
 - Osmanlı Devleti'nin zayıflaması ve gerekli denetimlerin yapılamamasından devletin desteğini arkasına alan mültezim zor ve cebir ögesi kullanarak gereğinden fazla vergi toplamış ve devlete olan güveni sarsmıştır.

c) İhale Usulü

- Vergi tahsilâtından en az yüzdeyi almayı öneren kişilere vergi toplama işinin ihale edilmesine ihale usulü denir.
- İltizam usulünde en yüksek vergi hâsılatı sağlayana vergi toplama yetkisi verilirken bu usulde en az yüzdeyi alan kişilere vergi tahsil yetkisi verilmiştir.
- Ayrıca iltizam usulünde önceden ne kadar vergi hâsılatı toplanacağı belliyken, ihale usulünde toplanacak vergi hâsılatı-nın tutarı önceden belli değildir.

d) Temsilciler Aracılığıyla Tahsil Usulü

- Devletin vergi idaresinin kurumsallaşmadığı ve gelişmediği dönemlerde vergi toplama işinin, toplum içinden seçilen (muhtar, imam, öğretmen gibi) güvenilir ve halk tarafından sevilen bazı kişiler aracılığıyla tarh ve tahsili yoluna gidil-mesi usulüdür.
- Bu sistemin en önemli sakıncaları, vergi toplama işinin vergi ile ilgisi olmayan yeteneksiz kişilere verilmesi ve kayırmacı-lık ve korumacılığın yaygınlaşması.

e) Emanet usulü

- Bu yöntemde vergiler devlet tarafından görevlendirilen ve devlet adına faaliyet gösteren memurlar tarafından tahsil edilmektedir. Vergiler, "tahsildar" adı verilen vergi toplama memurları tarafından tahsil edilir.

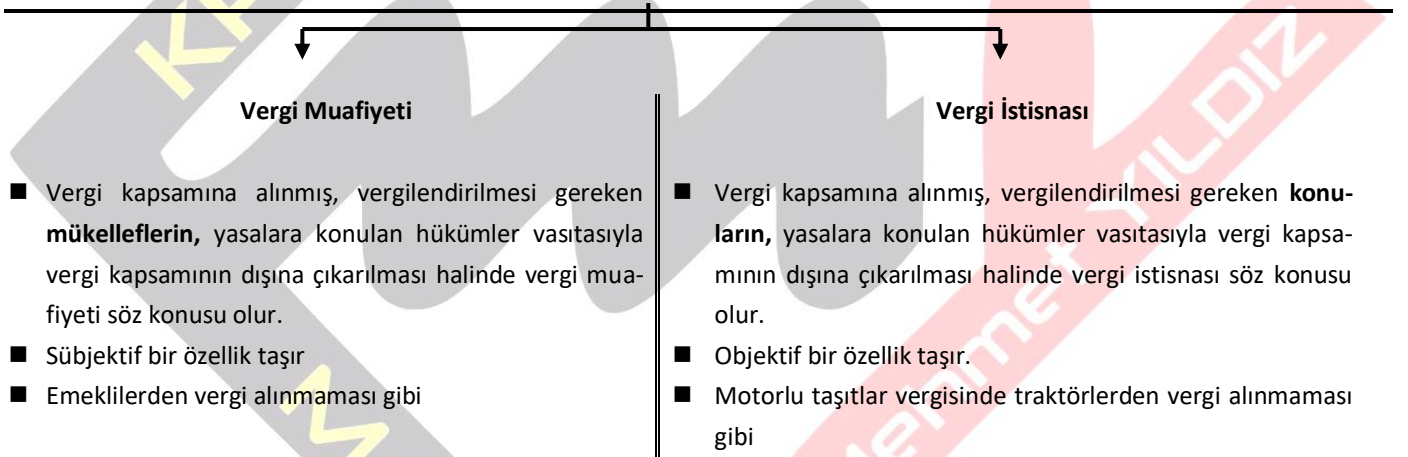
f) Stopaj (Tevkifat – Kaynakta Kesinti) Usulü

- Verginin önceki konuda da tanımladığımız vergi sorumluları tarafından mükelleflere yapılan ödeme sırasında kaynakta kesilip hazineye yatırılması yöntemidir.
- Verginin kaynakta kesilmesi usulü olarak ta adlandırılır.
- Ülkemizde de uygulanmakta olan bu yöntemin aşağıdaki gibi yararları söz konusudur.
 - Uygulaması kolay ve pratiktir.
 - Vergi maliyetlerini azaltır. Maliye’de, vergi gelirlerini toplamak için oluşan maliyetler, bu yöntem sayesinde azalır.
 - Vergi kayıp ve kaçışını engeller. Bu anlamda vergi tahsilatının güvenliğini sağlar.
 - Vergi ödemeden önce kesildiği için, net gelir elde eden kişinin vergi yükünü daha az hissetmesini sağlar.
 - Vergi gelirlerini daha hızlı tahsil etmeyi sağlar. Tahsil süresi uzayan verginin değeri enflasyon nedeniyle azalır. Bu sebeple, ne kadar hızlı tahsil edilirse reel değerindeki kayıp da o derece azalır.

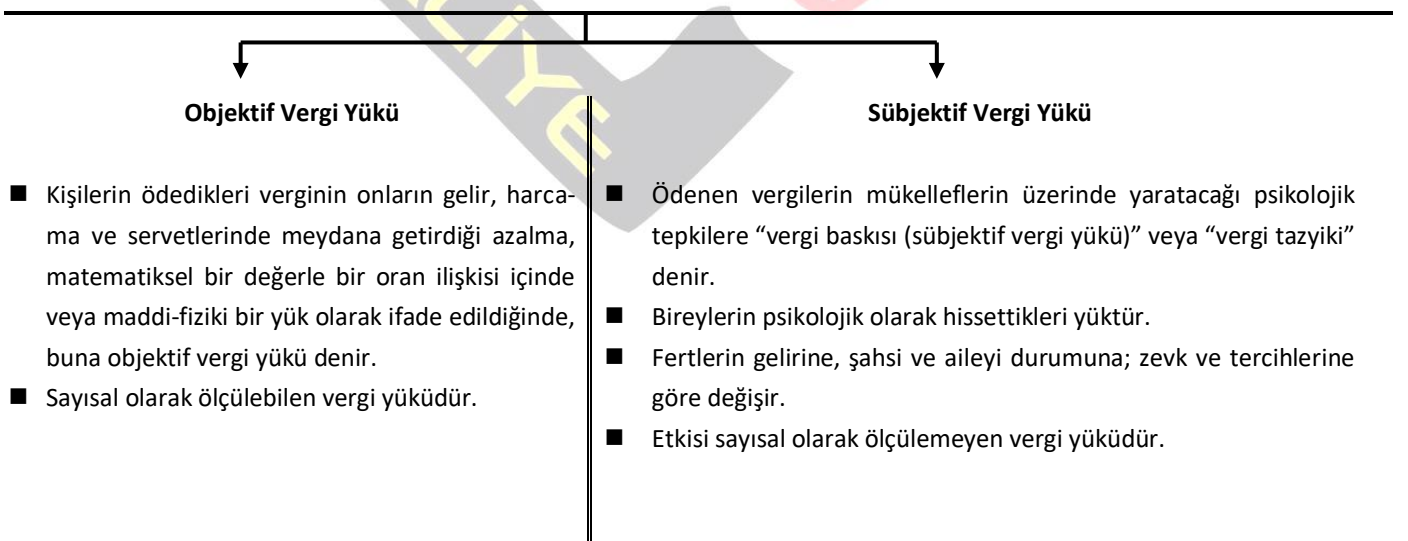
g) Pul ve Bandrol Yapıştırma Usulü

- Bazı tüketim vergilerinde ve harçlarda tahsilat kıymetli evrak kullanımı ve pul ya da bandrol yapıştırmak suretiyle yapılmaktadır. Bizde bunun en yaygın örneği damga vergisinde görülmektedir.

10. Vergi Muafılığı Ve İstisnası

12. Vergi Yüğü

KAMU GELİRLERİ ve VERGİ TEORİSİ

$\text{Toplam Vergi Yüğü} = \frac{\text{Ödenen Toplam Vergi}}{\text{Toplumun Geliri (GSMH)}}$	$\text{Kişisel Vergi Yüğü} = \frac{\text{Bireyin Ödediğı Vergiler}}{\text{Bireyin Geliri}}$
$\text{Toplam Net V.} = \frac{\left(\begin{matrix} \text{Ödenen} \\ \text{Toplam} \\ \text{Vergiler} \end{matrix} \right) - \left(\begin{matrix} \text{Kam Hizmetlerinden} \\ \text{Sağlanan Fayda} \end{matrix} \right)}{\text{Gelir}}$	$\text{Gerçek V.Y.} = \frac{\left(\begin{matrix} \text{Ödenen} \\ \text{Vergiler} \\ + \\ \text{Yansıyan} \\ \text{Vergiler} \end{matrix} \right) - \left(\begin{matrix} \text{Kamu Hiz.} \\ \text{Sağlanan Fayda} \\ + \\ \text{Yansıtılan} \\ \text{Vergiler} \end{matrix} \right)}{\text{Gelir}}$

Aşırı Vergi Yüğü

- Vergilerin oluşturduğu bir etkinlik kaybı olarak düşünülen aşırı vergi yüğü, vergilerin saptırıcı etkileri sonucu onaya çıkan ve devletin elde ettiği gelirden daha fazla bir oranda, vergi yükümlüleri üzerinde refah kaybına yol açan bir etkinsizlik durumudur.
- Aşırı vergi yüğü, vergi ödemenin topluma maliyetinin bazı durumlarda devletin fiilen elde ettiği gelir artışından daha büyük olduğunu ortaya koar. İşte aradaki bu fark etkinlik kaybı veya aşırı yük olarak tanımlanır.
- Vergi yüğü devletin bir kazancı olmakla birlikte, aşırı yük yükümlünün ödediğı vergi miktarını aşan bir kayıptır. Buna bağlı olarak kamunun vergi geliri, bireyin refah kaybına karşılık gelmez.
- Aşırı vergi yükünden kaçınmak için esnekliğı yüksek olan malların üzerine düşük oranlı vergilerin uygulanması gerekir. Ya da bunun tam tersi yapılmalıdır yani esnekliğı düşük olan malların üzerine yüksek vergi konulmalıdır. Ramsey kuralı olarak da bilinen bu kural, aşırı vergi yükünü azaltıp etkinliğı arttırmak için kullanılsa da, etkinlik sağlanırken diğer taraftan adaletten vazgeçilmek zorunda kalınacaktır. Ayrıca temel ve zorunlu malların elastikiyetleri düşüktür bunlar üzerine vergi konulması veya vergi oranlarının arttırılması adalet ile etkinlik arasında çelişki yaratacaktır.

VERGİ YÜKÜNDEN KURTULMA YÖNTEMLERİ

A. VERGİNİN ÖDENMEMESİ

1. Vergiden Kaçınma

- Vergi yasalarına aykırı hareket etmeksizin, vergiyi doğuran olaya neden olmamak suretiyle vergi yükümlülüğünü azaltma ya da vergi yükümlülüğünün dışında kalma çabalarına vergiden kaçınma denir.
- Temel özelliği, mükellefin vergi yasalarının boşluklarından yararlanmasıdır
- Kanun dışı bir uygulama olmadığı için vergi borcu doğmaz ve vergi suçu teşkil etmez.

Vergiden Kaçınma Yöntemleri

Vergi Arbitraji	Verginin Ertelenmesi	Vergi Avantajlarından Yararlanma	Gelir Aktarımı
■ Mükellefin daha fazla vergi ödememek için farklı gelir türleri veya değişik vergi oranlarının avantajlarından yararlanmaya çalışarak vergiden kaçınma işlemine “vergi arbitraji” adı verilir. Gelir vergisi oranları ortan oranlı bir yapıya sahip olduğundan, yüksek gelir elde eden gelir vergisi mükellefi gerçek kişi, vergi tarifesinde üst vergi oranı dilimine denk gelecektir. Bu mükellef gelir vergisi tarifesinde denk geldiği vergi oranından daha düşük oranlı kurumlar vergisi mükellefiyetine geçerse, kanunlara aykırı hareket etmeden vergiden kaçınmış ve vergi yükü azaltmış olacaktır.	■ Vergi yasalarının elverdiği ölçüde vergiyi gelecekte ödemenin avantajından yararlanmaya verginin ertelenmesi denir. ■ Özellikle enflasyonist dönemlerde uygulanır.	■ Kanunlarda yer alan muafiyet, istisna, indirim gibi avantajlar araştırılarak buna uygun eylem ve faaliyetlerde bulunmak suretiyle vergi ödemeden kaçınmaktır.	■ Yüksek oranda vergi ödeyen bireyler, düşük oranda vergi ödeyen veya hiç vergi ödemeyen yakınlarına gelir aktarmak suretiyle vergiden kaçınabilirler.

2. Vergi Kaçakçılığı

- Vergi borcu doğduğu halde çeşitli şekillerde vergi kanunlarının hükümlerini ihmal etmek suretiyle, ödenmesi gereken verginin kısmen veya tamamen ödenmemesine durumudur.
- Vergi suçu teşkil eder ve kanunlara aykırıdır.
- Vergi kaçaklığı ekonomide haksız rekabete neden olduğu için kaynak ve gelir dağılımındaki çarpıklıklara neden olur.

Vergi kaçakçılığını vergiden kaçınmadan ayıran temel husus vergi kaçakçılığında kanuna aykırı bir hareket söz konusu iken vergiden kaçınmada yapılan eylemin kanuna aykırılık oluşturmamasıdır.

3. Vergi Grevi Ve Vergi Reddi

- Vergi grevi toplumsal tepki ve kolektif bir özelliğe sahip olan bir davranış biçimi olup, bireylerin vergi karşısındaki ortak davranışlarını ifade etmektedir.

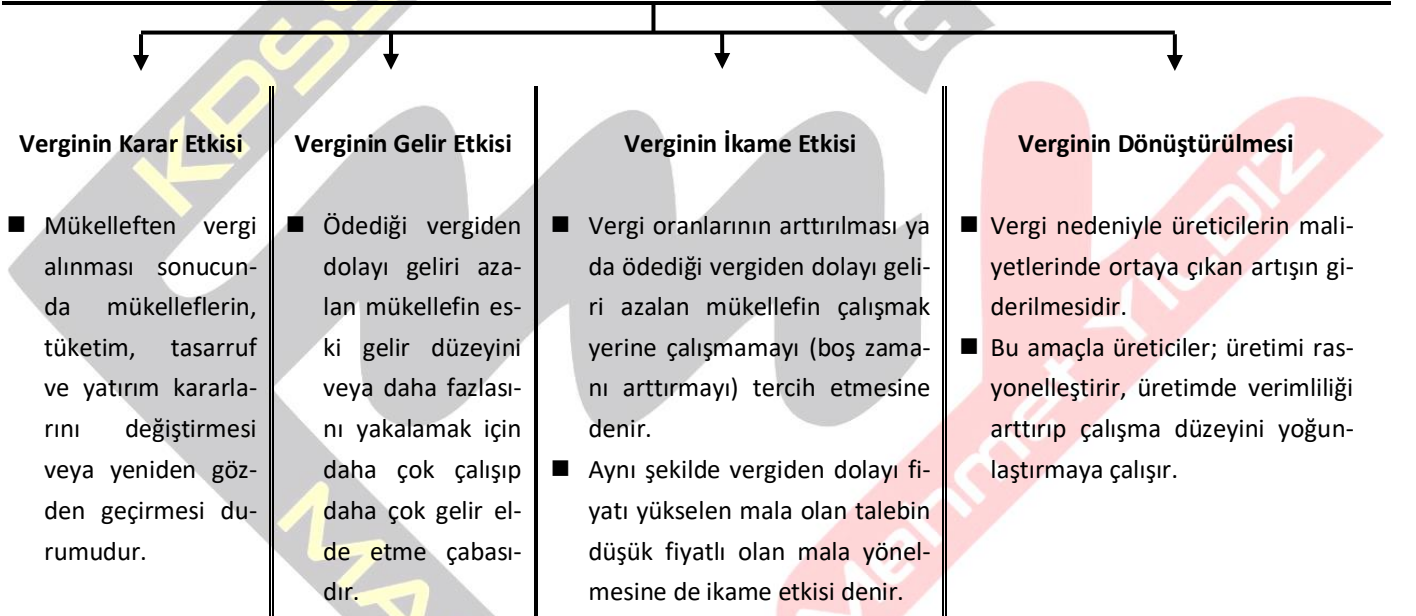
Vergi kaçakçılığı ve vergiden kaçınma vergiye karşı kişisel tepki olduğu halde, vergi grevi sosyal nitelikli bir tepkidir.

B. VERGİNİN ÖDENMESİ

1. Verginin Giderilmesi (Telifisi)

- Vergi mükelleflerinin ödemiş oldukları verginin bir kısmından veya tamamında kurtulmak için aldıkları iktisadi tedbirlere, verginin giderilmesi önlemleri denilmektedir.

Verginin Giderilmesi

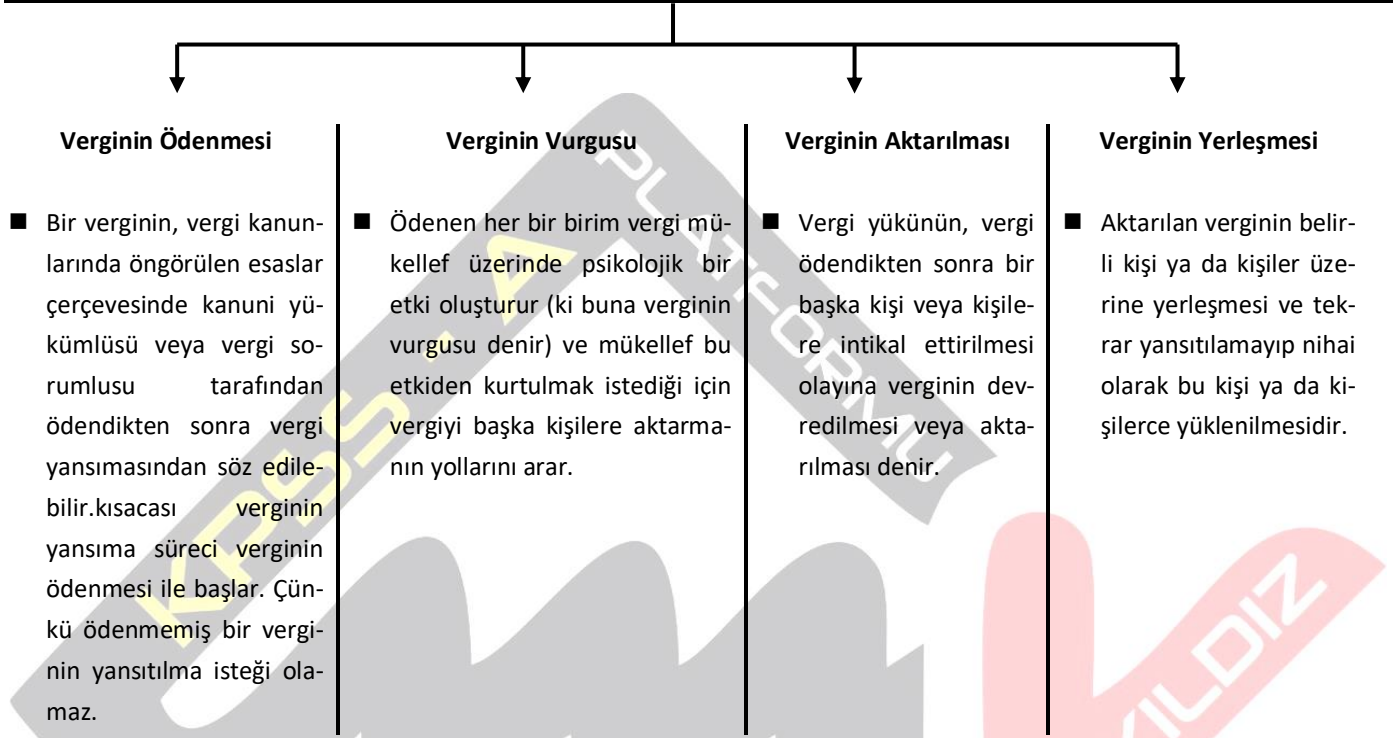

Gelir etkisi ikame etkisinden büyük ise devletin toplam vergi hâsılatı artar, gelir etkisi ikame etkisinden küçükse toplam vergi hâsılatı azalır.

2. Verginin Yansımaları

- Kanuni mükellefi tarafından ödenen bir verginin fiyat mekanizması aracılığı ile kısmen veya tamamen üçüncü şahıslara aktarılmasına “**verginin yansıması**” adı verilir.

Verginin Yansımaları Aşamaları

KAMU GELİRLERİ ve VERGİ TEORİSİ

Yansıma Türleri	
1. İleriye Yansıma	■ Vergi ödeyen mükellefin, ödediği verginin yükünden kısmen veya tamamen kurtulmak için piyasa mekanizması çerçevesinde mal ya da hizmetin fiyatını arttırmak suretiyle vergiyi başkalarına aktarmasına ileriye yansıma denir. Satıcının sattığı malın fiyatı üzerine ödediği vergiyi de ekleyerek bir sonraki aşamaya aktarması örnek olarak verilebilir.
2. Geriye Yansıma	■ Mükelleften alınan verginin alıcılara doğru değil de üreticilerin, üretimde kullandıkları, üretim faktörlerine doğru vergiyi aktarmalarına geriye yansıma adı verilir. ■ İşçilere daha düşük ücret vermek, hammaddeleri daha ucuza satın almak veya kirayı düşürmek gibi uygulamalar örnek olarak verilebilir.
3. Kanuni Yansıma	■ Kanunlar tarafından verginin kime yansıtılabileceğinin önceden belirlenmesine "kanuni yansıma" denir. Katma değer vergisi, gümrük vergilerinde ithalatçıya ithalat sonrasında ödediği vergiyi, kanunen malı satarken fiyatına ekleme hakkı tanınması kanuni yansıma olarak verilebilir.
4. Fiili Yansıma	■ Kanunlarda öngörülmemesine rağmen ödenen verginin yükümlüsü tarafından piyasa koşullarından yararlanmak suretiyle bir başkasına aktarılmasını ifade eder. Gümrük vergisinde ithalatçı, ödediği gümrük vergisini ithal malının fiyatını artırarak tüketicilere devretmesi örnek olarak verilebilir.
5. Sınırlı Yansıma	■ Yansımanın belirli bir yönde olacağını, belirli ekonomik unsurlar üzerinde toplanacağını ve yansıma nedeniyle ödenen verginin bütün topluma yayılmayacağını ifade eder. ■ Smith, vergi yükünün sonunda satıcı üzerinde, Ricardo ise tüketiciler üzerinde kalacağını ileri sürmüştür.
6. Sınırsız Yansıma	■ Ödenen verginin kişiden kişiye devredilmek suretiyle tüm toplum veya ekonomi yayılmasını ifade eder. ■ Verginin her alana transfer edileceğini vergi yükünün tüm toplumun her katmanına yayılacağını ve hissedilmeyecek hale geleceğini ifade eder.
7. Çapraz Yansıma	■ Belirli bir mal üzerine konulmuş olan verginin, esnekliği düşük bir başka malın fiyatının yükseltilmesi sonucu yansıtılmasına denir. Daha çok ikame mallarda söz konusu olur.
8. Çift Yansıma	■ Verginin önce malın fiyatını artırması, daha sonra da bu fiyat üzerinden kar marjının hesaplanarak fiyata eklenmesidir. Böylelikle nihai tüketiciye hem vergi hem de satıcının kar beklentisi yansımaktadır. ■ Örnek; üretici 100 TL'lik bir ürüne, %18 KDV ekleyerek (vergiyi yansıtarak) $(100 \times \%18 = 18)$ toptancıya 118 TL'ye satmış olsun. Toptancının her sattığı ürünü %10 karla sattığını varsayalım. İlk önce %18 lik vergi yansıması olmadan toptancının karını hesaplayalım. Sonra %18 lik vergi yansımasının olması halinde toptancının karını hesaplayalım. %18 lik vergi yansıması olmadan toptancının karı; $100 \times \%10 = 10$ TL kar ile satacaktı. %18 lik vergi yansımasının olması halinde toptancının karı; $118 \times \%10 = 11,8$ TL kar ile satacak ve vergi fiyata yansıtıldığı için toptancı karını arttırmış olacaktır (10 TL değil 11,8 TL).
9. Mutlak Yansıma	■ Kamu harcamaları sabit sayıldığında, belirli bir vergi alındıktan sonra, bu vergi yükünün, gelir dağılımı üzerinde meydana getirdiği etkiye denir. ■ 2001 yılının Ekim - Kasım - Aralık döneminde % 26 ve % 40 katma değer vergisi oranına sahip olan beyaz eşya ve otomobillerin katma değer vergisi oranının % 18'e indirilmesi ve bu indirimin gelir dağılımını nasıl etkilediğinin araştırması, mutlak yansıma için örnek olarak verilebilir.

KAMU GELİRLERİ ve VERGİ TEORİSİ

10. Diferansiyel Yansımaya	■ Kamu harcamaları değişmez kabul edildiğinde bir verginin kaldırılıp, yerine başka bir vergi konulmasının gelir dağılımı üzerindeki etkisini ifade eder. ■ Temmuz 2002 tarihinde yürürlüğe giren Özel Tüketim Vergisi Kanunu, Taşıt Alım Vergisini yürürlükten kaldırmıştır. Birinci el vasıtaların satışları üzerinden alınan Taşıt Alım Vergisi yerine bu tarihten itibaren Özel Tüketim Vergisi alınmaya başlanması gelir dağılımı üzerinde oluşturacağı etkinin araştırılması diferansiyel yansımaya örnek olarak verilebilir.
11. Biçimsel Yansımaya	■ Vergiyi kimin ödediği ile ilgilenir. (Üretici mi, tüketici mi vb.)
12. Efektif Yansımaya	■ Mükellefin vergiye karşı tepkisi ve bu tepkinin üretim faktörleri, diğer ekonomik mekanizmalar üzerindeki etkileri, sonuçlarını araştırır.
13. Bütçe Yansımaya	■ Kamu gelirleri ve kamu harcamalarının ekonomi ve gelir dağılımı üzerindeki etkilerine Bütçe Yansımaya denir. Başka bir ifadeyle kamu gelir ve harcamalarının çeşitli gelir grupları itibarıyla net etkilerini belirlemeye çalışan yöntemdir. ■ Devlet bütçe büyüklükleri olan cari, yatırım veya transfer harcamalarında meydana getireceği değişikliklerin gelir dağılımını nasıl etkilediğinin araştırılması bütçe yansımaya örnek olarak verilebilir.
14. Harcama Yansımaya	■ Devletin yapmış olduğu kamu harcamalarındaki artışlar veya azalışlar sonucu gelir dağılımının nasıl etkilendiğinin araştırıldığı yansımaya türüdür. Örneğin; devletin 2019 yılında 100 milyon TL eğitim harcaması yaptığı halde, 2020 yılında eğitime 150 milyon TL harcama yapmasının gelir dağılımı üzerinde oluşturacağı etkinin araştırılması harcama yansımaya örnek olarak verilebilir.
15. Tek ve çok dereceli yansımaya	■ Ödenmiş olan vergi yalnızca tek bir aşamaya yansıtılabiliyorsa (ileriye ya da geriye yansımaya olabilir) tek dereceli yansımaya söz edebiliriz. Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) buna örnek verilebilir. Ödenmiş olan verginin birden fazla aşamaya yansıtılabilmesi (üretim sürecinden tüketim sürecine kadar) çok dereceli yansımaya örnektir. Yayıllı muamele vergisi olarak da bilinen Katma Değer Vergisi dolaylı bir vergi türü olup çok dereceli yansımaya örnek verilebilir.

YANSIMAYI BELİRLEYEN FAKTÖRLER

Yansımaya Belirleyen MİKRO Ekonomik Faktörler

- Arz ve talebin fiyat esnekliği
- Piyasa yapısı
- Vergilendirilen malın türü
- Verginin türü ve niteliği
- Verginin yüksekliği

Yansımaya Belirleyen MAKRO Ekonomik Faktörler

- Ekonominin içinde bulunduğu konjonktürel yapı
- Mükelleflerin vergileri finansman şekli
- Vergilerin gecikme olmadan harcanması
- Ekonomilerin dışa açık veya kapalı olması
- Para arzına yönelik politikalar

a. Arz ve Talebin Fiyat Esnekliği

- Talebin esnek olması bir malın fiyatındaki değişimin o malın talebini aynı veya daha fazla oranda değiştirmesini ifade eder.
- Kural olarak, bir malın talep esnekliği ne kadar düşük, arz esnekliği de ne kadar yüksek olursa o mal üzerinde yansımanın gerçekleşmesi o kadar kolay olur.
- Zorunlu tüketim mallarının talepleri esnek değildir. Dolayısıyla ekmek gibi zorunlu tüketim mallarına konulan vergiler, mücevher, özel yat gibi lüks mallara oranla çok daha kolay ileriye yansıtılırlar.

Vergilendirilen malın talep esnekliği yüksekse → Verginin ileriye yansıtılma olasılığı düşer
Vergilendirilen malın talep esnekliği düşükse → Verginin ileriye yansıtılma olasılığı artar

} Verginin ileriye yansımaları talep esnekliği ile ters orantılıdır.

Vergilendirilen malın arz esnekliği yüksekse → Verginin ileriye yansıtılma olasılığı artar
Vergilendirilen malın arz esnekliği düşükse → Verginin ileriye yansıtılma olasılığı düşer

} Verginin ileriye yansımaları arz esnekliği ile doğru orantılıdır.

Arz Esnekliği = Talep Esnekliği ⇒

Verginin üreticiye ve tüketiciye yansıyan kısmı eşittir. Maden, petrol gibi üretimi doğal kaynaklar ile sınırlı mallar.

Arz Esnekliği > Talep Esnekliği ⇒

Verginin tüketiciye yansıyan kısmı, üreticiye yansıyan kısmından daha yüksektir. Tüketimi kısmen zorunlu olan, ikamesi sınırlı mallarda daha çok görülür. (örneğin ekmek). Bu durumda verginin büyük bir kısmını tüketici öder (yani üreticinin vergiyi ileriye yansıtması kolaylaşır)

Arz Esnekliği < Talep Esnekliği ⇒

Talebin esnekliğinin arz esnekliğine göre daha yüksek olduğu durumda, verginin üreticiye yansıyan kısmı, tüketiciye yansıyan kısmından daha yüksek olur. Çünkü talep esnekliğinin arz esnekliğinden büyük olması, tüketicinin fiyat artışlarına karşı ilgili mal ve hizmete olan talebinin azalacağı anlamına gelir. Tüketicinin malın fiyat artışı nedeni ile talebi azalır ise satıcı verginin neden olacağı fiyat artışını üstlenir. (Özellikle lüks tüketim malları üzerinde gerçekleşir). Bu nedenle verginin büyük bir kısmı üretici tarafından üstlenilir.

Arz Esnekliği = 0 (Sabit)

⇒

Vergi tamamen geriye yansımakta ve üretici üzerinde kalmaktadır. Özellikle dayanıksız tüketim mallarında (örneğin muz, kivi vb)

Talep Esnekliği = 0 (Sabit)

⇒

Vergi tamamen tüketiciye yansımaktadır. Tüketimi çok zaruri olan ve ikamesi olmayan mallarda (ilaç, su vb.).

b. Piyasanın yapısı

Tam Rekabet Piyasası	Monopol Piyasa	Oligopol Piyasa
Piyasada çok sayıda alıcı ve satıcının olması, üretilen tüm mal ve hizmetlerin aynı kalite ve aynı görünümde olması (homojenlik), alıcı ve satıcıların piyasaya ilişkin tam bilgiye sahip olması ve piyasaya giriş ve çıkışın serbest olması tam rekabet piyasasının temel özellikleridir. Bu dört temel özelliği barındıran bir ekonomik piyasada üretilen her mal veya hizmetin tek bir fiyatı söz konusu olur ve kısa dönemde piyasadaki firmaların çekilmemesi durumunda fiyat farklılaştırmasına gidilemez. Bu nedenle tam rekabet piyasalarında kısa dönemde üretici ve tüketicilerin piyasa fiyatını değiştirme gücü olmadığından verginin ileriye doğru (satıcıdan-alıcıya) yansımaları son derece kısıtlıdır.	Monopol piyasada tek sayıda satıcı firmanın karşısında çok sayıda alıcı yer alır. Monopol piyasada, kısa dönemde verginin ileriye doğru yansımaları malın talep esnekliğine bağlıdır. Malın talep esnekliği yüksekse verginin ileriye yansıtılması güç, malın talep esnekliği düşükse verginin ileriye yansıtılması kolay olacaktır.	Oligopol piyasa, az sayıda satıcı firmanın karşısında çok sayıda alıcının yer aldığı piyasadır. Oligopol piyasalarda, anlaşmalı oligopol durumu söz konusu olursa vergiyi ileriye yansıtmak kolaylaşır ancak rekabetçi oligopol durumu söz konusu olursa vergiyi ileriye yansıtmak zorlaşır.

c. Verginin Niteliği (Dolaylı – Dolaysız Vergiler)

- Dolaysız vergiler** doğrudan gelir ve serveti vergilendirmeyi hedefleyen vergilerdir. Gelir vergisi, kurumlar vergisi, emlak vergisi, motorlu taşıtlar vergisi gibi.
- Dolaylı vergiler** ise mal ve hizmet satımından, tesliminden kaynaklanan vergilerdir. Katma değer vergisi, özel tüketim vergisi gibi.
- Dolaylı vergiler dolaysız vergilere göre daha kolay ileriye yansıtılabilir. KDV, ÖTV ve gümrük vergileri gibi dolaylı vergiler, mal ve hizmetlerin fiyatları üzerine eklenerek kolaylıkla tüketicilere transfer edilebilir. Buna karşılık kişisel gelir vergisi ve servet vergileri gibi dolaysız vergilerin yansımaları güçtür.

d. Verginin Türü

Gelir Vergisi	Vergisinin artan oranlı bir tarifeyle sahip oluşu ve yükümlülerin kişisel ve ailevi durumlarına göre farklılaştırılması verginin ileriye yansıtılmasını zorlaştırır.
Kurumlar Vergisi	Vergiler dolayısıyla kar düşüşü yaşayan ve piyasada kalmayı başaran kurumlar, uzun dönemde piyasadaki firmaların çekilmesinden dolayı kendilerine yönelen talep düzeyi nedeniyle vergiyi daha kolay yansıtabilirler. Ekonominin canlılığına, firmanın sahip olduğu konum ve güce göre de verginin yansıtılması kolaylaşabilir.
Emlak Vergisi	Kural olarak emlak vergileri pek yansıtamazlar ve sahibinin üzerinde kalırlar. Bununla birlikte, örneğin bina kiraya verilmişse ödenen verginin kira artırımını yoluyla yansıtılması kolaylaşır. Arazi ve arsalarda vergiyi yansıtmak çok daha zordur.
Veraset ve İntikal Vergisi	Verginin kişiye bağlılığı ve alım-satım işlemlerine dayanmaması çok belirgin olduğu için, bu vergilerin yansıtılması olanaksız denecek kadar güçtür.
Motorlu Taşıtlar Vergisi	Motorlu taşıtlar vergisi subjektif karaktere sahip olduğu için ve servet unsuru olarak alındığı için yansıtılması zordur.
Gider (Harcama) Vergileri	Dolaylı vergiler içerisinde yer alan bu vergiler diğer vergilere nazaran yansıtılması en kolay vergilerdir. Verginin konusu malın bir tüketim malı olması durumunda, yansımaya olayı bir kez oluşurken, verginin konusu bir üretim malı ise zincirleme olarak yansımaya söz konusu olabilmektedir.

e. Verginin Yüksekliği

- Düşük oranlı vergiler, yüksek oranlı vergiye oranla ileriye daha kolay yansıtılabilir. Vergi oranlarındaki bir artış malın fiyatını da arttıracığı için düşük oranlı vergilerin mükellefler tarafından hissedilme derecesi daha düşük olacaktır.

f. Vergilendirilen malın türü

- Zorunlu malların talep esnekliği **çok düşük** olduğundan verginin ileriye yansması kolay olur.
- Lüks malların talep esnekliği yüksek olduğundan verginin ileriye yansması yansıma zor olur ve vergi daha çok geriye yansır.

2. Yansımayı Belirleyen Makro Ekonomik faktörler

Ekonominin İçinde Bulunduğu Konjonktürel Durumu	• Ekonominin genişleme dönemlerinde, talep fazlalığının söz konusu olması verginin ileriye doğru yansıtılmasını kolaylaştırırken geriye doğru yansımalarını güçleştirir. • Ekonominin daralma döneminde ise, arz fazlası olacağından verginin ileriye doğru yansıtılması güçleşirken geriye doğru yansıma kolaylaşır. Çünkü daralma dönemlerinde girdilere olan talep azalacağından; ödenen vergi, girdilerin fiyatlarını düşürmek suretiyle geriye yansıtılabilecektir.
Mükellefin Vergileri Finansman Şekli	• Ekonomideki satış hacminin değişmemesi yani arz ve talep dengesinin bozulmaması şartıyla, ödenen verginin fiyat mekanizması yoluyla ileriye doğru yansıtılabilmesi için, toplam parasal talebin alınan vergi miktarı kadar artırılması gerekir. Aksi takdirde, vergi alındığı için fiyatlarda meydana gelen artış önce stokları etkileyecek ve sonra da ekonomide üretimin azalmasına neden olacaktır. Örneğin, devlet, yüksek fiyatlar ile gerçekleştirilen ilk vergi ödemeleri yapıncaya kadar borçlanma yoluyla ilave bir talep oluşturmak suretiyle bu açığın kapatılmasına katkıda bulunabilir.
Vergilerin Gecikme Olmadan Harcanması	• Devletin topladığı vergiler ekonomik daralmaya sebep olur. Alınan vergilerin daraltıcı etkisini önlemek için normal bir konjonktürel durumda toplanan vergi gelirlerinin fazla zaman kaybetmeden ekonomiye kanallene edilmesi ve ekonominin durgunluktan çıkabilmesi için genişletici etki yaratılmalıdır. Böylelikle toplam talepte meydana gelen daralma giderilmiş olur.
Ekonominin Dışa Açık veya Kapalı Olması	• Dışa kapalı ekonomide açık ekonomiye göre verginin yansıtılması daha kolaydır. Çünkü açık ekonomilerde vergi konulan malın ithal mallarla ikame edilebilmesi söz konusudur. Vergi konulan malın ikame edilebilme özelliği arttıkça yansıma zorlaşır.
Para Arzına Yönelik Politikalar	• Genişletici para politikası uygulandığı dönemlerde ileriye yansıma kolaylaşırken daraltıcı para politikası uygulandığı dönemlerde geriye yansıma kolaylaşacaktır.

3. Verginin Kapitalizasyonu (Verginin Sermayeleşmesi)

- Dayanıklı bir mal ya da kıymetli evrakın sermaye değeri veya iradı üzerinden alınan bir verginin kaldırılması ile sermaye değerinin yükselmesine “**Verginin Kapitalizasyonu**” denir.

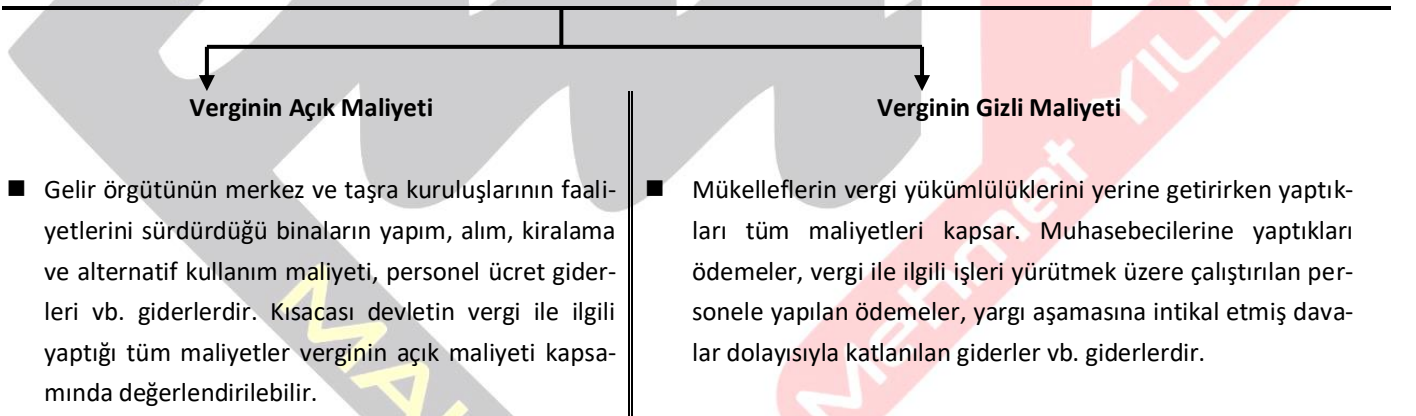
4. Verginin Amortismanı

- Gelir getiren menkul ve gayrimenkul sermaye unsurları olmak üzere, dayanıklı tüketim malları üzerine konulan vergi dolayısıyla vergilendirilen malın değerinin, o günkü piyasada geçerli cari faiz oranının karşılığı olan miktarının azalmasına “**verginin amortismanı**” denir.

5. Çifte (Mükerrer) Vergi

6. Vergi Maliyeti

7. Vergi Harcamaları

- Bir vergi konulması ve uygulaması için gerekli temel bir düzenleme olmayan, bazı mükellef gruplarının yükünü azaltmak, teşvik etmek, yönetimi kolaylaştırmak ve benzeri nedenlerle tanınan muafiyet, istisna ve indirimlerin yol açtığı kaybı ifade eden kavrama “**vergi harcaması**” adı verilir. Kısacası vergi harcaması devletin alabilme ihtimali olduğu gelirden doğrudan ya da dolaylı yollarla vazgeçmesidir. Vergi harcamaları etki bakımından transfer harcaması özelliği gösterirler ve bütçede yer almazlar.

8. Vergi Matrahının Aşınması (Vergi Erozyonu)

- Vergi matrahının, vergi harcamaları, vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığı nedeniyle aşınmasına, verginin yapısının bozulmasına ve vergi matrahında kayıplara neden olunmasına “**vergi erozyonu – vergi matrahının aşınması**” denir. Vergi harcamalarının artması, kaçakçılık vergiden kaçınmanın çoğalması, kayıt dışı ekonominin yaygınlaşması örnek olarak verilebilir.

9. Vergi Kapasitesi

- Toplumun, kamu giderlerinin karşılanabilmesi bakımından vergiye dayanma gücünün sınırlarını ifade eder.
- Bir başka tanıma göre de, tüm toplumun asgari geçim düzeyi üzerinde kalan gelirini ifade etmektedir.
- Belli bir dönemdeki vergilenebilir ekonomik potansiyeli ifade eder.
- Vergi kapasitesini etkileyen bazı faktörleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.
 - **Milli gelir artarsa vergi kapasitesi de artar.** Milli gelirin artması devletin **toplayabilme** ihtimali olduğu vergi gelirlerin de artmasına sebep olur.
 - **Milli gelir sabitken nüfus artış hızı artarsa vergi kapasitesi azalır.** Milli gelir sabitken nüfus artış hızının artması sonucu ülkeye katılan yeni nüfus için hesaplanacak asgari geçim indirimi de kapasite hesaplaması dışında tutulacağından devletin toplayabilme ihtimali olduğu gelir de azalacaktır.
 - **Yerleşim dağınıksa vergi kapasitesi azalır.** Bir ülkede yerleşimin dağınık olması kapasite ölçümünün yapılabilmesini güçleştirecektir. Ölçülemeyen kapasite unsurları nedeniyle hesaplamalarda vergi kapasitesi görünüşte azalmış olur.
 - **Ekonomilerde parasallaşma arttıkça vergi kapasitesi görünüşte artar.** Takas ekonomilerinin söz konusu olduğu zamanlarda vergi kapasitesini ölçmek zorken, para kullanılmaya başlandığında ortaya ölçülebilecek bir kapasite çıkacak ve bu durum vergi kapasitesini görünüşte arttıracaktır.
 - **Vergi bilinci ve vergi ahlakı arttıkça vergi kapasitesi artar.** Vergi bilinci ve vergi ahlakının artması vergi kaçırma ve vergiden kaçınmayı azaltacak bu durum da vergi kapasitesinin yani devletin toplayabilme ihtimali olduğu paranın artmasına neden olacaktır.
 - **Kayıt dışı ekonomi arttıkça vergi kapasitesi azalır.** Devletten gizlenen, kayda geçirilemeyen ve bu sebeple denetlenemeyen faaliyetler arttıkça devletin toplayabilme ihtimali olan para da azalacaktır.
 - **İhracat arttıkça vergi kapasitesi artar.** İhracatın artması ülkeye ek kaynak sağlayarak milli gelirin artmasına neden olacak bu da devletin toplayabilme ihtimali olan parayı arttıracaktır.

10. Vergi İadesi

- Vergi iadesi; vergi kanunlarına göre alınmaması gerekirken alınmış olan veya kanunlara göre alınması gerekenden daha Vergi kapasitesinin çeşitli faktörlere bağlı olarak değişmesine rağmen, tam olarak belirlenmesi mümkün değildir. olarak ekonomik, ya da otokontrolü ve belirli bir gelir transferini sağlamak için idari veya sosyal bir nedenle de uygulanabilmektedir.

11. Vergi Gayreti

- Bir ülkede tahmini vergi kapasitesi ile gerçekleşen vergi hâsılatı arasındaki oransal ilişkiye denir. Başka bir ifadeyle potansiyel olarak elde edebilecek vergi gelirinin ne kadarının gerçekten tahakkuk/tahsil edilebildiği ile ilgilidir.
- Gerçekleşen vergi hasılatı potansiyel vergi kapasitesine ne kadar yakınsa vergi gayreti o derecede yüksek demektir.
- Vergi gayreti aşağıdaki şekilde formüle edilip hesaplanır ve vergi gayreti hesaplama sonuçları 0 ile 1 arasında bir değer alır.

$$\text{Vergi gayreti} = \frac{\text{Toplam Vergi Hasılatı}}{\text{Vergi Kapasitesi}}$$

Vergi gayreti 1' in altında ise

Vergi gayreti düşüktür. Ülkede vergilenebilecek rezervler bulunmaktadır ve devlet bu rezervleri ya toplamamayı tercih etmekte ya da toplayamamaktadır. Hesaplamalarda sıfıra yaklaşan bir vergi gayreti, o ekonominin kapitalist (liberal – özel kesimin yoğun olduğu) bir ekonomi olduğunun göstergesidir.

Vergi gayreti 1'e eşitse ise

Vergi kapasitesinin tamamı kullanılmıştır. Yani devlet toplama ihtimali olan tüm kaynakları toplamış ve ekonomide özel kesime yer vermemiştir. Çünkü özel kesimin elinde kullanılabilecek kaynak kalmamıştır. Hesaplamalarda vergi gayretinin bire eşit olması veya bire yaklaşması o ekonomide özel kesimin payının hiç olmaması veya çok az olduğu anlamına gelir.

Vergi gayreti 1'in üzerinde ise

Kaynaklar kapasitenin üzerinde kullanılmıştır. Yani devlet toplayabilme ihtimali olduğu kaynağın üzerinde kaynak toplamış ve mali zorlama sonucu kapasitenin üzerinde vergi tahsil etmiştir.

Bir ülkede belli bir zaman dilimi içerisinde toplanabilen vergi gelirlerine **Fiili (Gerçekleşen) Vergi Kapasitesi (Hâsılatı)** denir. Vergi hâsılatı toplanan vergi gelirlerinin toplamını gösterirken vergi kapasitesi toplanabilme ihtimali olan vergi gelirlerini gösterir.

12. Vergi Bilinci ve Ahlakı

Vergi Bilinci

- Verginin önemini bilen toplum bireylerinin, vergi ile ilgili ödevlerini yerine getirmedeki istekliliklerinin düzeyine vergi bilinci denilmektedir.

Vergi Ahlakı

- Mükelleflerin, vergi yasalarından doğan yükümlülüklerini, gerçeğe uygun bir şekilde yerine getirme konusundaki davranışlarının düzeyine denir.

13. Mali Anestezi (Vergi Uyuşturması)

- Mali yükümlülüklerinin, mükelleflerin farkına varmadan yerine getirilmesini ifade eder. Özellikle dolaylı vergilerin (KDV) fiyat içerisine gizlenmiş olmaları nedeniyle, verginin ödeyicisi tarafından açıkça **hissedilmemesi** bunun en iyi örneğini oluşturur. Mali anestezi kavramını ilk defa ortaya atan kişi **Puvianni'dir**. Puvianni'ye göre bireyler dolaylı vergilerin yükünü dolaysız vergilerden daha az algılar.

14. Mali Zorlama

- Savaş ve doğal afet gibi olağanüstü dönemlerde gerekli kamu harcamalarının finanse edilebilmesi için devletin, sahip olduğu gelir kaynaklarına normalden daha fazla başvurması durumudur.

15. Vergi Takozu

Vergi ve vergi benzeri mali yükümlülüklerin (parafiskal yük) işveren üzerinde oluşturduğu mali külfete verilen addır.

16. Vergi Fiyatı

- Kamu malları konusunda yapılan harcamalar arttıkça, kişilerin ödeyecekleri vergilerin de artması sonucu; bir bireyin kamu malından tüketeceği her ekstra birim için yapması gereken ekstra ödemeye “**vergi fiyatı**” denir. Vergi fiyatı kamu mallarının üretim maliyetleri ile ilgilidir. Devlet, sunduğu mal ve hizmetleri daha maliyetli bir şekilde sunmaya başlarsa bu maliyetleri karşılayacak bir bedele ihtiyaç duyar. Devlet bu bedeli kamu malını tüketen bireylerden karşılar. İşte vergi fiyatı, kamu mallarının üretim maliyeti arttıkça, kamu malını tüketen bireylerin ödeyeceği verginin de artması anlamına gelmektedir.

17. Vergi Rekabeti

- Ülkelerin sıfır vergi oranı veya düşük vergi oranı uygulayarak akışkan sermayeyi veya işletmeleri ülkelerine çekme çabalarına Vergi Rekabeti denir.

18. Tobin Vergisi

Tobin vergisi, uluslararası sermaye hareketleri üzerine değer esasına dayanan (advalorem), düşük ve tek oranlı (%0,1 ile %1 arasında) ve tüm ülkeler için geçerli olacak bir döviz işlem vergisidir. Tobin vergisinin uygulanmasının belli başlı avantajları mevcuttur. Bunlardan bazıları şu şekilde sıralanabilir;

- Ülkeler arası kısa vadeli spekülasyon döviz ve sermaye akımları engellenmiş olur
- Ülkeleri oluşabilecek finansal krizlere karşı korur,
- Mevcut fonların ani bir şekilde yurt dışına çıkışını ve buna bağlı ekonomik dalgalanmaları önler
- Piyasaları sakinleştirir ve ulusal para otoritesini güçlendirir,
- Vergi kapasitesini artmasına sebep olabilir

Tobin vergisinin bazı dezavantajları da söz konusudur. Bunlardan bazıları;

- Uluslararası sermaye hareketliliklerinin vergilendirilmesi yeni fonların ülkeye girmesinde caydırıcı etki yaratabilir.
- Uluslararası düzeyde iş birliği gerektirmesinden dolayı uygulanabilirliği oldukça zordur.

19. Ramsey Vergileri

- Talebin fiyat esnekliği yüksek olan mallara daha düşük, talebin fiyat esnekliği düşük olan mallara daha yüksek vergi oranlarının uygulanmasıdır.
- Ramsey'e göre, esnekliği düşük olan zorunlu tüketim malına yüksek vergi oranının uygulanması halinde talep edilen mal miktarı pek fazla değişmeyecek, vergi hâsılatı da yüksek olacaktır.

Ramsey Vergisinin uygulanması sonucunda aşağıdaki durumlar ortaya çıkar;

- Talep esnekliği düşük tüketim mallarına yüksek vergi oranı uygulandığında, **yüksek vergi hâsılatı elde edilir.**
- Etkin bir durum oluşur.** Etkin vergi, mükellefte davranış değişikliğine yol açmayan vergidir. Vergileme sonucu tüketicilerin mal ve hizmete ilişkin tüketim davranışı (talebi) fazla değişmemektedir.
- Vergilemede adalet ilkesine aykırı bir durum ortaya çıkar.** Talep esnekliği düşük tüketim malları çoğu kez toplumun her kesiminin tükettiği mallar olduğundan, bu tür mallara yüksek vergi oranı uygulamak vergi adaletiyle çelişmektedir.

“Tarafsız ve Etkin Vergi”

Etkin vergi ile tarafsız vergiyi birbiriyle karıştırılmamalıdır. Etkin vergi mükellefte davranış değişikliğine yol açmayan vergidir. Tarafsız vergi ise kişilerin tüketim, tasarruf ve yatırım konularındaki kararlarını etkilemeyen vergi demektir.

Zorunlu mal ve hizmetlere konan yüksek oranda vergiyi tüketici ödemek ve o ürünü almak zorunda olacağından, mükellefin tüketim davranışı değişmeyecek ve etkin vergi söz konusu olacaktır. Etkin vergi uygulamasının en önemli göstergesi yükümlülerin dolaylı ve dolaysız vergi olarak ödemiş oldukları vergi tutarı ile devletin kasasına giren tutar arasındaki farkın (net gelirini) en düşük seviyede olmasıdır.

Aynı şekilde erdemsiz mal sınıfına giren tütün ve alkol tüketimini azaltmak için devlet, bu mal ve hizmetlere yüksek oranda vergi koyarsa bir kısım tüketici, davranışını değiştirecek ve bu mal ve hizmeti ya daha az tüketecek ya da satın almayacaktır. İşte bu vergi taraflı vergidir ama etkin vergi değildir. Çünkü mükellefin tüketim davranışında bir değişiklik oluşturmuştur.

Katma değer vergisi tarafsız vergiye verilebilecek en iyi örnektir. KDV malın fiyatına gizlenerek üretim zincirinin her aşamasında hissettirmeden alındığı için **genellikle** üretici ve tüketici kararlarını **etkilememektedir.**

20. Mali Tevzin (Akçal denkleştirme)

- Merkezi ve yerel yönetimler arasındaki gelir, gider, kaynak ve hizmet paylaşımlarının düzenlenilmesi (dağıtılıp bölüştürülmesi) anlamına gelir.
- Dar anlamda mali tevzin**, sadece kamu gelirlerinin idareler arası dağılımıyla ilgilidir.
- Geniş anlamda mali tevzin** hem hizmetlerin hem de gelirlerin farklı idari kademeler arasında bölüşümü anlamına gelir.

Mali tevzinin başlıca nedenleri;

- Kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanılmasının sağlanabilmesi
- Dikey vergi rekabetinin önlenmesi
- Elde edilecek gelir kaynakların verimli bir şekilde değerlendirilmesi
- Mükelleflerin vergi yükünün ağırlaştırılmaması
- Bölgeler arası kaynak transferini gerçekleştirmek
- Çifte vergilendirilmenin önlenmesi
- Hem yerel ve hem de merkezi yönetimlerin kendi aralarındaki vergi rekabetinin azaltılması (dikey vergi rekabeti)
- Merkezi ve yerel yönetimin aynı vergi kaynağı üzerinden vergi almaları ve bunlardan birinin aldığı verginin, diğerinin vergi gelirlerini etkilemesi (yatay vergi rekabeti)

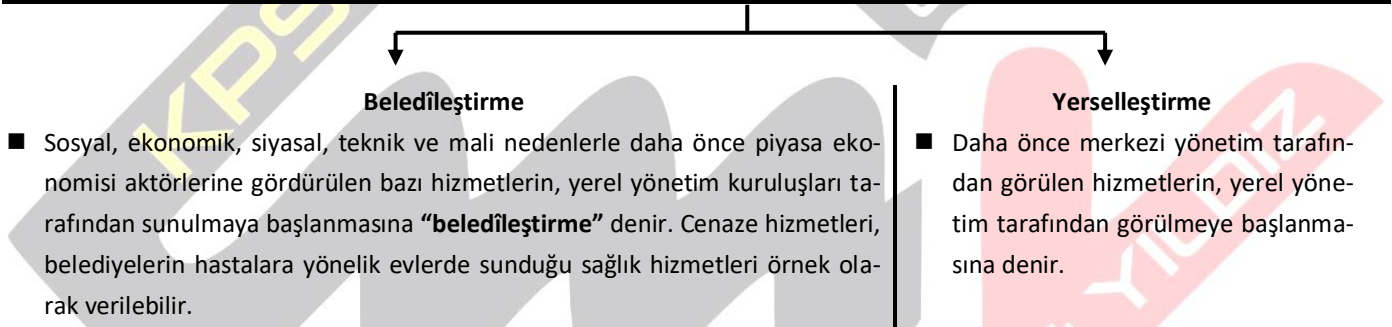
21. Mali Federalizm (Mali Yerelleşme – Desantralizasyon)

- Mali kaynakların ve sorumlulukların merkezi yönetimden yerel yönetim birimlerine devredilmesinin ve yerel yönetimlerin kendi öz kaynaklarını kullanmasının verimliliği ve etkinliği arttıracaklarını savunan görüştür.
- Başka bir tanıma göre ise kamuya ait merkezi yönetim ve fonksiyonların; merkezi otoritenin taşra birimlerine, yarı özel kamu birliklerine, fonksiyonel otoritelere, özel yerel yönetimlere ya da hükümet dışı örgütlere devredilmesidir.

“Mali Tevzin ile Mali Federalizm Farkı”

Mali Federalizmde yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılması ve her yerel yönetimin kendi öz kaynağını kullanmasının önemli olduğu vurgulanır. Mali tevzin ise merkezi ve yerel yönetimler arasındaki gelir, gider, kaynak ve hizmet paylaşımlarının düzenlenilmesi (dağıtılıp bölüştürülmesi) anlamına gelir. Yani mali federalizmde yerel yönetimlerin haklarının ve şartlarının genişletilmesinin amaçlanarak bir istek durumu ortaya çıkarken, mali tevzin de ise gelir, gider ve görev paylaşımı söz konusu olduğu için bir sonuç ortaya çıkmaktadır.

22. Beledileştirme ve Yerselleştirme

23. Peçeleme

- Vergi mükelleflerinin özel hukuk biçimlerini ve kurumlarını olağan kullanımları dışında kötüye kullanarak vergiyi doğuran olayı ortaya çıkarmaması veya vergi kaçırma amacı taşıyarak vergi zıyanına sebebiyet vermesine “peçeleme” adı verilir.
- Bir diğer deyişle peçelemde, vergilendirilmesi amaçlanan iktisadi sonuç başka bir hukuksal kılıflandırma altında vergi dışı bırakılarak yasanın bu yoldan yok sayılması amaçlanır. Bu nedenle vergi hukukunda peçeleme yasaktır ve geçersizdir.
- Peçeleme sözleşmelerinin varlığı halinde idare ve vergi yargısı organları vergilendirmede görünüşteki sözleşmeyi değil, gerçek ekonomik durumu göz önüne alır.

Peçelemenin Özellikleri

- Peçeleme, kanunun özünün ihlal edilmesi sonucunu doğurmaktadır.
- Peçeleme, kanuna karşı hilenin bir çeşididir.
- Peçeleme, objektif iyi niyet kuralına aykırıdır.
- Peçelemde, mükellefler vergilendirme bağlamında fayda sağlama amacını taşırlar.

Peçeleme borçlar hukukunun muvazaa kavramı ile benzerlik gösterir. Her ikisinde de gerçek irade ile açıklanan arasında kasıtlı bir uyumsuzluk vardır. Ancak unutulmamalıdır ki muvazaada gizlenen ve görünürde olmak üzere iki işlem varken peçelemde de iki işlem varmış gibi algılanılmasına rağmen tek işlem vardır.

Örnek: (A) sahip olduğu meskenini (B)'ye ivazsız (karşılıksız) kullandırmış ve (B) de (A)'ya belirli bir miktar faizsiz borç para vermiş olsun. Taraflar arasındaki bu ilişki süreklilik arz ediyorsa karşımıza “para faizsiz ev ise kirasız bir şekilde verilmiş olur” ilişkisi ortaya çıkar. Normal şartlarda (A)'nın sağladığı bina kullandırmadan dolayı (B)'den kira, (B)'nin de verdiği paradan dolayı (A)'dan faiz alması gerekir. Sözleşmelerin olağan kullanım biçimleri bunlardır. Taraflar bu şekilde davranmayarak, karşılıklı menfaatlerini denkleştirip bir şekilde gizlemeleri sonucu vergiyi doğuran olayın meydana gelmesine fırsat vermedikleri görülmektedir.

Peçelemeye verilebilecek başka bir örnekte ise ticari bir işletme sahibinin kendi işletmesinde eşini görevli olarak gösterip ona yüksek bir maaş ödemesi sonucu giderlerini fazla gösterip daha az vergi ödeme çabası içinde olması peçeleme kabul edilir. Eşi ile yaptığı sözleşme gelir vergisinin matrahını düşürmek amacına yöneldiği için aralarında yaptıkları peçeleme sözleşmesi geçersiz kabul edilir.

24. Mali Sürüklenme (Fiscal Drag)

- Mali sürüklenme, enflasyonist dönemlerde ortaya çıkan ekonomik bir sorundur.
- Büyüyen bir ekonomide, bütçe gelirlerindeki otomatik artış, ekonomi üzerinde ters bir etki yaratarak ekonomiyi aşırı ölçüde istikrara getirebilir.
- Mali sürüklenme olarak isimlendirilen bu olayın gerçekleşmesi, toplam talebin giderek azalmasına ve ekonomik gelişmenin engellenmesine neden olabilmektedir.
- Enflasyon, artan oranlı gelir vergisi tarifesinin şeklini değiştirerek kişilerin gelir, servet ve harcamalarının daha yüksek oranda vergiye tabi tutulmasına neden olur.
- Enflasyon dolayısıyla kişilerin ve kurumların sahip oldukları servet, yaptıkları harcamalar, elde ettiği kazanç ve iratların nominal değerleri yükselir.
- Bunun sonucunda, gelir vergisinde kişilerin elde ettiği kazanç ve iratlar daha üst gelir dilimlerine doğru sürüklenir ve dolayısıyla daha yüksek vergi oranlarına tabi olur.
- Bu durum mükelleflerin tüketim veya yatırımlarını azaltacağı için ekonomik büyümeyi olumsuz etkiler.

25. Tevzii Vergiler (Dağıtma Vergileri)

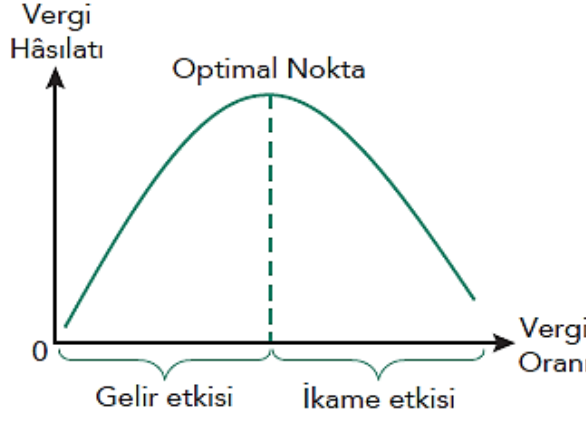
- Devletin elde etmek istediği vergi hâsılatını önceden saptayarak, sonradan bu tutarı yükümlüler arasında bölüştürmesine “tevzii vergi” adı verilir. Köy gelirlerinden salma gelirleri buna örnek olarak gösterilebilir.

26. Maktu Vergiler

- Mükellefler arasında ayırım yapmaksızın, herkesten eşit olarak alınan vergidir.
- Baş ve damga vergilerini maktu vergiye örnek verebiliriz.

27. Laffer Eğrisi

- Laffer eğrisi, vergi oranları ile vergi hâsılatı arasındaki ilişkiyi gösterir. Bu ilişki optimal noktaya kadar doğru orantılı; optimal nokta aşıldıktan sonra ise ters orantılıdır. Yani optimal noktaya kadar vergi oranlarının arttırılması hasılatı arttırırken (gelir etkisi baskın), optimal noktadan sonra vergi oranlarının arttırılması hasılatı düşürecektir (ikame etkisi baskın).

- Laffer, mükelleflere tanınan vergi indirimleri ve vergisel kolaylıkların hem ekonomideki üretim hacmini hem de vergi hâsılatını artacağını ileri sürmüştür. Vergi oranlarındaki artış belirli bir noktaya kadar vergi hâsılatını arttırır (optimal nokta) ancak optimal nokta aşıldıktan sonra vergi oranlarının arttırılmaya devam edilmesi durumunda bireyler gelirlerinin önemli bir kısmını vergi olarak vermek durumunda kalacağından çalışma isteklilikleri azalır (ikame etkisi). Bu durum toplam hâsılatta bir azalmaya neden olur.
- Verginin Gelir Etkisi:** Ödediği vergiden dolayı geliri azalan mükellefin eski gelir düzeyini veya daha fazlasını yakalamak için daha çok çalışıp daha çok gelir elde etme çabasıdır.
- Verginin İkame Etkisi:** Vergi oranlarının arttırılması ya da ödediği vergiden dolayı geliri azalan mükellefin çalışmak yerine çalışmamayı (boş zamanı arttırmayı) tercih etmesine denir.

28. Vergi Tatili

- Belirli vergi konularından ya da kişilerden belirli bir süre vergi alınmamasına vergi tatili denilmektedir. Ülkemizde de uygulanmaktadır. Amaç bazı üretim veya tüketim faaliyetlerinin desteklenmesidir.

29. Olivera - Tanzi Etkisi

- Vergi gelirlerinin tahakkuk etmesi (ödenecik aşamaya gelmesi) ile devletin tahsil etmesi arasında bir zaman gecikmesi söz konusudur. Bu zaman sürecinde şayet enflasyonist bir durum söz konusu ise, devletin elde edeceği gelirlerde reel olarak bir azalış söz konusu olacaktır. O halde enflasyonist bir konjonktürel durumda, vergi gelirlerinin reel değerini belirleyen temel faktör "verginin tahakkuk ve tahsili arasındaki gecikmedir". Bu durum Olivera – Tanzi etkisi ile açıklanır. Olivera – Tanzi etkisi, enflasyon dönemlerinde vergi tahsilinin gecikmesi ile uğranılan reel satın alma gücü kaybına denir.

30. Ters Tanzi Etkisi

- Enflasyonla reel kamu harcamaları arasındaki ters ilişkiyi ifade eder. Ters Tanzi etkisini ortaya çıkaran neden devletin yapması gereken kamu harcamalarını zamanında yapmaması yani harcama gecikmesidir. Harcama taahhüdünün ya da sözleşmenin yapıldığı zaman ile harcamanın gerçekleştiği zaman aralığında şayet enflasyonist bir durum söz konusu ise kamu harcamalarının reel değeri azalmış olur. Böylece artan enflasyon mal ve hizmetler için yapılan ödemelerin reel değerinin mal ve hizmetlerin reel değerinden daha düşük kalmasına neden olarak kamu kesiminin mali durumunda göreceli bir iyileşme meydana getirir.
- Örneğin enflasyonist bir ortamda ödenmesi gereken personel maaşlarının zamanında ödenmemesi devletin ödemesi gereken maaşlarda reel olarak bir azalma oluşturacak bu durum da devletin reel gelirlerini göreceli olarak artıracaktır.

31. Negatif Gelir Vergisi

- Devletin, gelir düzeyi yetersiz olan kişilerden vergi almak yerine bu kişilere parasal yardımda bulunmasıdır. Devlet, bir geçim sınırı belirleyerek bu sınırın altında kalanlara ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetleri piyasadan temini için, negatif gelir vergisi yoluyla bir gelir transferi yapar.
- William Beveridge** tarafından ortaya atılmış, **Milton Friedman** tarafından geliştirilmiştir.
- Kişilere yapılan transfer harcamaları genellikle negatif gelir vergisi niteliği taşıırken, firmalara yapılan karşılıksız ödemeler sübvansiyon deyimiyle adlandırılır.

32. Xetkinsizliği" ve "Peter İlkesi"

- Ukraynalı iktisatçı Leibenstein tarafından literatüre kazandırılmış bir kavramdır. Bürokraside israf, fazla eleman kul- lanılma, verimsiz çalışma gibi nedenlerle ortaya çıkan etkinsizliğe "Xetkinsizliği" adı verilmektedir. Bu etkinsizliğin temel nedeni, bürokrasinin kamunun ürettiği mal ve hizmetler üzerinde tekel hakkına sahip olması ve kaynakların etkin kul- lanımına ilişkin rekabetçi piyasaların bulunmamasıdır. Ayrıca bürokrasinin tekel olması ve buna bağlı olarak maliyetleri marjinal maliyetlerin üzerinde tutması bunun diğer bir nedenidir. Bu nedenlerden dolayı günümüzde özelleştirme fa- aliyetlerinde çoğu zaman "X etkinsizliği" gerekçe gösterilmektedir.
- Peter İlkesi, hiyerarşik bir organizasyonda yer alan her çalışanın kendi yeteneksizlik düzeyine doğru yükselme eğilimin- de olduğunu gösteren ilkedir. Peter ilkesi, çalışanların işlerini iyi yaptıkları sürece terfi edeceklerini fakat herkesin bir sınırı olduğunu savunur ve çalışma hayatında geldikleri noktada bilgi, tecrübe ve yeteneklerinin yetersiz kalacağını ileri sürer. Terfi ettiği noktada yetersiz olan personel işini iyi yapamayacağı için artık bir daha terfi alamamaktadır. Çünkü zaten geldiği o nokta kendi yetenekleri için fazladır. Peter ilkesi, bunun sonucunda da birçok pozisyonun açık kalma- ması için o pozisyona uygun olmayan yetersiz kişiler ile doldurulduğunu savunur.

33. Mali Yanılsama

Mali yanılsama, vergi ödeyenler tarafından kamu harcamalarının finansmanı amacıyla toplanan vergilerin ve kamu kesiminin büyüklüğü ile ilgili algıların ne derece gerçekçi olduğu ile ilgilenmektedir. Mali yanılsama nedeniyle vergi ödeyenler gerçek vergi yüklerini ve kamu kesiminin büyüklüğünü tahmin etmekte zorlanabilirler. Bunun nedenlerinden bazıları (kaynakları) aşağıdaki gibidir.

- Vergi sisteminin kolay anlaşılabilir bir yapıya sahip olmaması,
- Uygulanan oran yapısı,
- Vergileme yerine borçlanma veya para basmanın tercih edilmesi,
- Vergi gelirleri içinde dolaylı vergi gelirlerinin dolaysız vergi gelirlerine oranla daha fazla olması,
- Hükümet programlarına ilişkin duyulan güven

Mali yanılsama literatürünün gelişimine en büyük katkı Puviani tarafından yapılmıştır. Konu, James Buchanan'ın çalışması ile hız kazanmıştır. Downs, Buchanan ve Wagner Puviani'nin çalışmasına atıfta bulunarak teorik literatüre katkı sağlamışlardır.

34. Vergi İle İlgili Diğer Bazı Kavramlar

- **Vergi Alerjisi:** Verginin konusu, tarhi ve oranları gibi vergisel kavramların idare tarafından uygulanan politikalar sonucunda mükellef üzerinde aşırıya kaçan ölçülerde hukuksuz uygulamaların ortaya çıkması ve verginin belli kesimlerdeki yükünün daha fazla olmasının mükelleflerde vergiye karşı olumsuz etkiler oluşmasıdır. Vergi alerjisine karşı en etkili tedavi yöntemi, adil vergileme ve vergilerin toplum yararına harcanması konusunda topluma güven verilmesidir.
- **Vergi Tutamağı:** Vergilendirilmesi kolay olan ve yüksek vergi hâsılatı elde edilebilen kaynaklara vergi tutamağı adı verilir. Daha çok erdemsiz sayılabilecek mallarda (Sigara, alkol vb.) ortaya çıkan bir durumdur.
- **Vergi Kaması:** Vergi nedeniyle üretici ve tüketici rantındaki azalma ya da fayda kaybıdır.
- **Vergi Uyumlaştırması:** Ekonomik birlik veya gümrük birliği içinde bütünleşme yolundaki ulusların vergi konusundaki işbirliğini ifade etmektedir. AB'nin gelişimi ile sınırlı olduğundan, Avrupa Birliğine üye devletler arasında sıkı bir iktisadi ilişkinin kurulması, sürekli ve dengeli gelişmenin sağlanması ve ticaret saptırıcı ve rekabeti önleyici vergi eşitsizliğinin ortadan kaldırılması amacıyla üye ülkelerin vergi mevzuatlarının birbirine yakınlaştırılması olarak tanımlanabilir.
- **Vergi transformasyonu:** Mükelleflerin üretim biçimlerini daha akılcı kullanarak maliyetlerini düşürücü yöntemler uygulaması ve daha az vergi ödeme çabası içinde olmalarıdır. Vergi transformasyonu ekonominin genelinde üretimde etkinliği sağlamakta, uluslararası ticarete ise ülkenin rekabet gücünü önemli ölçüde artırmaktadır.
- **Vergi Çengeli (Mali Engel):** Enflasyon dolayısıyla kişilerin ve kurumların sahip oldukları servet, yaptıkları harcamalar ve elde ettiği gelirlerin daha üst gelir dilimlerine doğru sürüklenmesi ve vergi yüklerinin artması olarak ifade edilir. Artan vergi yükü, milli geliri aşırı istihdamdan tam istihdam düzeyine geri çeker. Mali sürüklenme ile aynı anlamı taşımaz. **Çünkü vergi çengeli mali sürüklenmenin nedenidir. Mali sürüklenme ise sonuçtur.**
- **Corlett-Huge Kuralı:** Boş zamanı tamamlayıcı olan eğlence mallarından daha yüksek vergi alınmalıdır. (Playstation oyunları gibi.)
- **Edinburg Kuralı:** Vergilemenin mükelleflerin, nispi gelir ve servet durumlarında hiçbir değişiklik yapmaması gerektiğini ifade eden liberal maliye anlayışının hâkim olduğu görüştür.
- **Nakit Akış Vergisi:** Gelir vergisinin yalnızca tüketim üzerinden alınması ve tasarrufların matrah dışı bırakılması gerektiğini savunan vergidir. Diğer vergilerin kaldırılıp sadece nakit akış vergisinin uygulanması gerektiğini ilk kez Thomas Hobbes ortaya atmış, ancak kapsamlı şekilde Nicholas Kaldor incelemiştir.
- **Vergi İadesi:** Mükelleflerin üzerine düşmeyen vergiyi ödemesi veya üzerine düşen vergiden daha fazla vergi tahsil edilmesi durumunda idarenin oluşan fazla ödemeleri geri iade etmesidir.
- **Kaldor Tipi Harcama Vergisi:** Kaldor, tüketimin gelirden daha uygun bir vergi matrahı olduğunu savunmuştur. Kaldor'a göre vergi adaletinin gerçek anlamda sağlanabilmesi, gelir vergisine ilave olarak kişisel bir harcama vergisinin alınmasıyla söz konusu olur. Bu sayede bir taraftan tasarruf eden kişiler üzerinde vergi yükü hafiflerken diğer taraftan tüketimi tercih eden üst gelir grubundaki mükelleflerin vergi yükü de artacaktır. Bu sayede geliri olmayan ama serveti olup harcamaları çok fazla olan bir kişi, hiç geliri ve serveti olmayana göre daha fazla vergi ödemiş olacaktır.

KAMU GELİRLERİ ve VERGİ TEORİSİ

- **Vergi Düzleştirme Teorisi:** Ekonomilerde ortaya çıkan bütçe açık veya fazlaları ile vergilemenin bozucu etkilerinin ortadan kaldırılması amaçlanmalıdır. Bu amaçla bütçe açıklarına, kamu harcamalarının geçici olarak yüksek olduğu savaş ve doğal afet gibi olağanüstü durumlarda vergi gelirlerinin geçici olarak düşük olduğu (durgunluk dönemleri gibi) durumlarda izin verilmelidir.
- **Canard Vergi Kuralı:** Her eski verginin iyi vergi olduğunu, her yeni verginin ise kötü vergi olduğunu öne süren verginin yansımalarına ilişkin kuraldır.
- **Gutmann Etkisi:** Vergi indirimleri sonucunda bazı ekonomik faaliyetlerin kayıt dışı ekonomiden piyasa ekonomisine kayacağını ve devletin vergi gelirlerinin artacağını savunmuştur.
- **Charles Plott:** Düzenleyici vergi kavramını ilk defa ortaya atan ve negatif dışsal ekonomilere karşı düzenleyici verginin kullanılması gerektiğini savunan iktisatçıdır.
- **Vergi Cenneti (Vergi Sığınakları):** Coğrafi bir kavram olmakla birlikte, vergi cennetleriyle esas itibarıyla vergi rekabeti (özellikle haksız vergi rekabeti) ve transfer fiyatlamasını yapan ülkeler kastedilmektedir. Bu ülkeler, yabancı yatırımcıyı ülkelerine çekmek amacıyla başta gelir ve kurumlar vergisi ile veraset ve intikal vergisi gibi vergiler olmak üzere birçok vergiden vazgeçen ya da tamamıyla vazgeçmeksizin bu tür işlemlere sıfır veya kâğıt üzerinde kalan göstermelik vergi oranları uygulayan, vergilerden kurtulmak için muafiyetler, istisnalar ve indirimlere geniş bir yelpaze içinde yer veren, önemli idari ve bankacılık kolaylıkları sunan, sermaye hareketlerine tam serbesti sağlayan, coğrafi ve fiziki yapısından ötürü üretim yapmaya pek elverişli olmayan, yüzölçümü açısından küçük ülkelerdir.
- **Asgari İhlal Kuralı:** Mükellefin gönüllü olarak ödemeyi arzuladığı vergiler ile kanunen ödemesi gereken, yani borçlu olunan toplam vergi tutarı arasındaki farkın en az olmasıdır.
- **BYTE Vergileri:** İnternet üzerinden yapılan ticari işlemlerin vergilendirilmesi açısından önerilen bir vergidir.
- **Vergi Çölü:** Vergiden kaçınmayı teşvik eden ve bölgesel olarak vergi yükü farklılığına neden olan uygulamalara verilen isimdir.
- **Vergi Harmonizasyonu:** Aralarında iktisadi bütünlük kurmak isteyen devletlerin vergilendirme konusunda paralellik sağlamak üzere vergi oranlarını eşitleme faaliyetlerine denir.

Vergilemenin doğru bir şekilde uygulanabilmesi ve başarılı bir sonuç elde edilebilmesi için belirlenen ölçütlere vergileme ilkeleri denir. Vergileme ilkeleri, verginin mali (fiskal) ve mali olmayan amaçların (ekstra fiskal) etkin bir biçimde ulaşılabilmesi için uyulması gereken kurallardır.

1. Adam Smith'in Klasik Vergileme İlkeleri

a) Adalet İlkesi: Adam Smith "Milletlerin Serveti" adlı kitabında adalet ilkesini şu şekilde açıklamaktadır. "Her devletin vatandaşları, devlet harcamalarına mümkün olduğu kadar, vergi ödeme güçleri göz önünde tutularak, yani devletin koruması altında elde ettikleri gelirle orantılı olarak katkıda bulunmalıdır".

b) Kesinlik ve Belirlilik İlkesi: Her mükellefin ödemek zorunda olduğu vergi; tutar, çeşit, ödeme zamanı, şekli, vb. bakımlardan keyfi değil kesin, açık ve belirli olmalıdır. Vergi kuralları verginin ne zaman, nasıl ödeneceğini ve ödenecek tutarın nasıl hesaplanacağını açıkça belirlemelidir. Bununla birlikte vergi sistemi kuralları mükelleflere, neyin vergiye tabi olup olmadığını ve vergi oran veya oranlarının ne olduğu konusunda bilgi sağlamalıdır (

c) Uygunluk ilkesi: Verginin yükümlüden en uygun şartlarda ve en uygun zamanda alınmasını ve vergi idaresi ile yükümlüler arasında ilişkilerin iyi ve uyumlu olmasını ifade etmektedir. Bu ilke daha çok vergilerin fiskal amacıyla ilgilidir. Yani mükellefe uygun olmayan zamanda verginin alınması mükellefin kaçırma veya kaçınma gibi önlemlere yönelmesine neden olacak bu durum devletin vergi hasılatını azaltacaktır.

d) Tasarrufluk ve İktisadilik ilkesi: Vergilemenin maliyetinin mümkün olduğunca düşük olmasını ve vergilerin iktisadi hayatın işleyişini bozmasını ifade eder. Vergilemenin maliyetinin düşük olması, toplanan vergilerin büyük bir bölümünün devlet hazinesine girmesini sağlamakla mümkün olur. Bu nedenle, vergi toplamak için yapılan giderlerin olabildiğince düşük tutulması gerekir. Ayrıca iktisadilik ilkesi gereği, vergilemenin iktisadi hayatın işleyişini bozması ile vergilerin bireylerin karar ve tercihlerinde rasyonel olmayan sapmalara neden olmaması amaçlanır.

2. Adolph Wagner'in Vergileme İlkeleri

a) Mali İlkeler: Daha çok maliye politikasına ilişkin ilkeleri içerir. Mali ilkeler diğer ilkelerden önce gelmektedir. Wagner mali ilkeleri ikiye ayırır.

- Yeterlilik (Verimlilik):** Vergilerin belli bir dönemde devlet tarafından yapılacak harcamaların finansmanının önemli bir kısmını karşılayacak düzeyde olmasını ifade eder.
- Esneklik:** Vergiler ekonomik ve mali konjonktüre uygun olmalıdır. Bu ilke, vergilerin devletin giderlerine uygun biçimde değişim göstermesini; vergilerin ekonomide değişen koşullara göre çoğalıp, azalmasını ifade eder.

b) İktisadi İlkeler: İktisadi açıdan uygun vergi kaynaklarını seçme ilkesi ile milli ekonominin üretim ve dağılım koşulları ile çeşitli yükümlü zümreleri üzerinde yapacakları etkiler bakımından uygun vergi çeşitlerini seçme ilkesi şeklinde ikiye ayrılır. Wagner'in burada belirtmeye çalıştığı vergilerin iktisadi faaliyetleri etkilememesi ile ilgilidir.

c) Ahlaki (Adalet) İlkeler: Vergi yükünün âdil bir şekilde dağılması esasına dayalı ilkelerdir.

- Genellik İlkesi:** Her bireyden vergi alınması, hiç kimsenin vergi dışı bırakılmaması gerektiğini ifade eden ilkedir.
- Eşitlik İlkesi:** Vergi ödeme güçleriyle orantılı olarak alınmalıdır. Yüksek gelirlinin vergi yükü yüksek, düşük gelirlinin vergi yükü düşük olmalıdır. Gelir ve servet vergileri artan oranlı olmalıdır.
- Ayırma ilkesi:** Emek geliri sermaye gelirine göre daha düşük oranda vergilendirilmelidir.

d) Teknik İlkeler: Verginin yöntem ve uygulamasın ilişkin ilkeleri ifade eder.

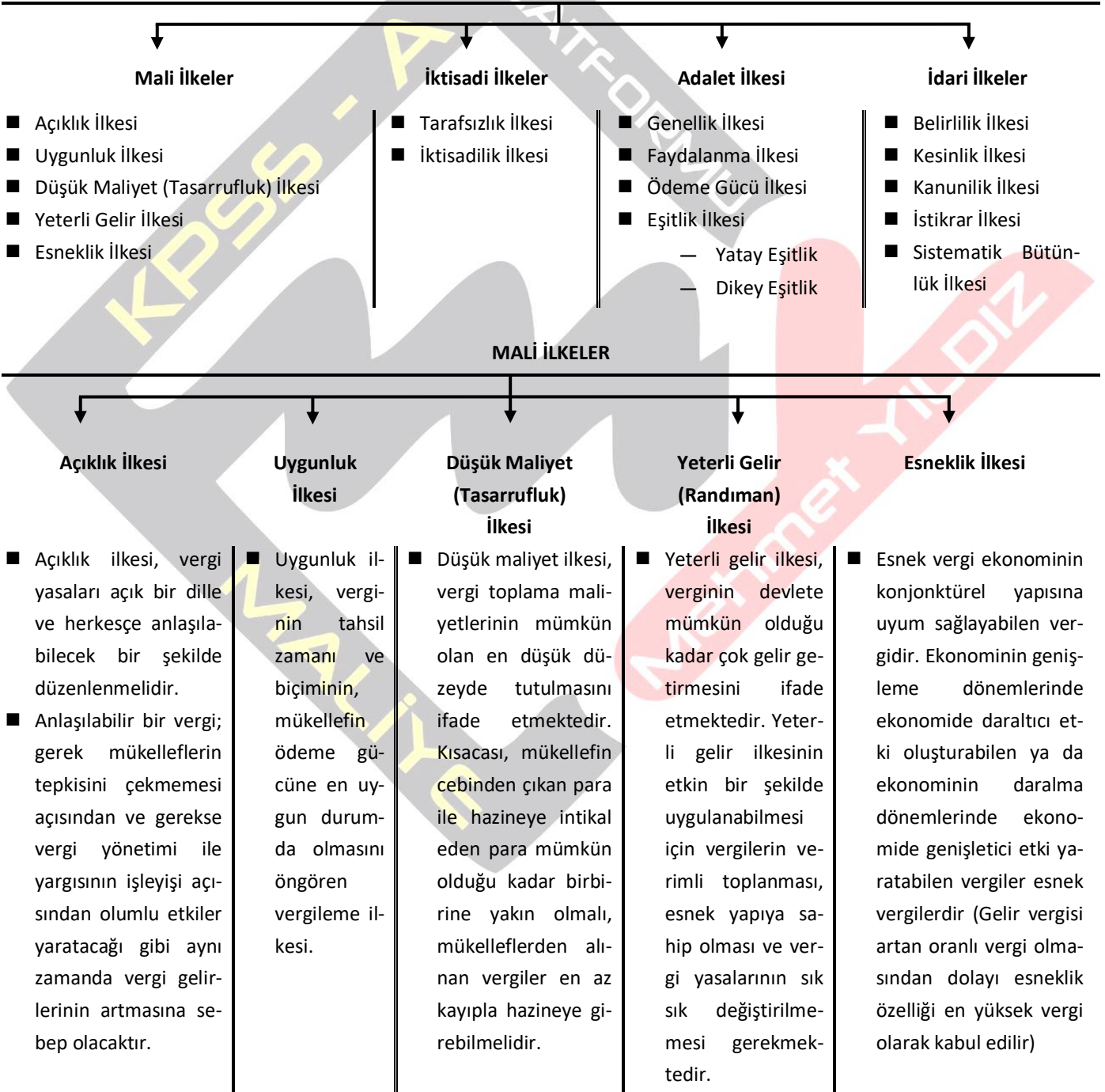
- Belirlilik:** Vergi herkes tarafından anlaşılır olmalıdır. Mükellefler verginin konusunu, matrahını, tarifesini, miktarını ve ne zaman ne şekilde ödeyeceğini kesin bir şekilde bilmelidir.
- Uygunluk:** Verginin, en uygun zamanda ve en uygun biçimde toplanmalıdır.
- İktisadilik:** Vergin devlete en düşük maliyetle toplanmasıdır.

3. Fritiz Neumark'ın İlkeleri

Neumark, adil bir vergilendirmenin üzerine yoğunlaşmış ve adil vergilendirmeyi genellik, eşitlik ve ölçülülük ilkelerinin gözetilmesine bağlamıştır. Aşağıdaki ilkeler Neumark'ın vergilendirme ilkelerinin genel yansımasıdır.

- Vergi yasalarının tutarlığı ve sistematik bütünlüğü ilkesi
- Vergi yasalarının açıklığı ilkesi
- Vergi yasalarının uygulanabilirliği ilkesi
- Vergi hukukunda devamlılık ilkesi
- Vergi mükellefe en uygun zamanda alınmalıdır
- Vergi devlete en az maliyet yükleyecek şekilde toplanmalıdır

ÇAĞDAŞ (MODERN) VERGİLEME İLKELERİ

KAMU GELİRLERİ ve VERGİ TEORİSİ

İKTİSADİ İLKELER

Tarafsızlık İlkesi

- Tarafsızlık ilkesi, devlet tarafından alınan vergilerin miktarının, piyasanın işleyişini bozmayacak bir düzeyde olmasını ifade eder. Bu nedenle vergiler ne kadar az olursa o kadar tarafsız olur

İktisadilik İlkesi

- Vergilerin temel iktisadi amaçların gerçekleştirilmesine katkı sağlayacak şekilde düzenlenmesini ifade eder. (Ekonomik istikrarı sağlamak, ekonomik büyüme ve kalkınmayı sağlamak vb.)

ADALET İLKELERİ

Genellik İlkesi

- Genellik ilkesi, her bireyin vergi ödemesini ancak ödeme gücü zayıf olanlardan vergi alınmaması gerektiğini ifade eder. Genellik ilkesi çerçevesinde muafiyet ve istisnalara geniş yer verilmesi veya gelişigüzel uygulanması genellik ilkesinin zedelenmesine neden olabilir.

Faydalanma İlkesi

- Faydalanma ilkesi vergilerin, kamu hizmetlerinden faydalanma (yararlanma) durumları gözetilerek mükelleflere yüklenmesi gerektiğini ifade eder. (Harçlar, şerefiyeler, para-fiskal gelirler bu çerçevede alınır)

Ödeme Gücü İlkesi

- Ödeme gücü ilkesi, mükelleflerin vergi karşısındaki durumlarının ayrı ayrı dikkate alınarak, ödeme güçlerine göre vergilendirme yapılması gerektiğini ifade eder.

Eşitlik İlkesi

Her mükellefin veya devletin her bir ferdinden alınacak verginin, mükelleflerin ekonomik durumlarına göre eşit bir şekilde alınması gerektiğini ifade eder.

Yatay Eşitlik

- Ödeme gücü aynı olan mükelleflerin aynı vergiyi ödemeleri

Dikey Eşitlik

- Ödeme gücü farklı olan mükelleflerin farklı vergiyi ödemeleri,

EŞİTLİK İLKESİNİN FEDAKÂRLIK YAKLAŞIMIYLA AÇIKLANMASI

- **Eşit Miktarlı ya da Mutlak Fedakârlık Yaklaşımı:** Bütün mükelleflerin ödeme güçlerine bakılmadan aynı miktarda vergi ödemeleri ve aynı fedakârlığa katlanmaları gerektiğini ifade eden kavramdır. Ödenen vergi sonucunda mükelleflerin gelirindeki (faydalarındaki) azalma aynı olmalıdır. (Sabit miktarda vergileme)

Örnek: Farklı gelire sahip iki bireyin olduğu bir ekonomide A bireyinin geliri 10.000 TL ve B bireyinin geliri ise 5.000 TL olduğunu varsayalım. Eşit Miktarlı (Mutlak Fedakârlık) Yaklaşımının geçerli olduğu bir vergi sisteminde devletin belirleyeceği vergi miktarı her iki bireye de aynı olacaktır. Alınacak verginin 1.000 TL olduğu varsayılırsa her iki bireyin de gelir düzeylerine bakılmadan A ve B bireyleri aynı miktarda vergi öderler.

- **Eşit Oranlı Fedakârlık Yaklaşımı:** Her mükellef vergi öderken eşit "oranda" fedakârlık yapmalıdır (Düz oranlı vergileme). Böylelikle, gelir düzeyi yüksek olanlar, gelir düzeyi düşük olanlara oranla daha fazla vergi ödemek zorunda kalırlar.

Örnek: Farklı gelire sahip iki bireyin olduğu bir ekonomide A bireyinin geliri 10.000 TL ve B bireyinin geliri ise 5.000 TL olduğunu varsayalım. Eşit Oranlı Fedakârlık Yaklaşımının geçerli olduğu bir vergi sisteminde devletin belirleyeceği vergi oranı her iki bireye de aynı uygulanacaktır. Uygulanacak vergi oranının % 20 olduğu varsayılırsa bireyler birbirlerinden farklı vergi ödeyecektir. A bireyi için ödenecek vergi miktarı $10.000 \times 20 = 2.000$ TL iken B bireyinin ödeyeceği vergi miktarı ise $5.000 \times 20 = 1.000$ TL olacaktır. Dikkat edilirse eşit miktarlı fedakârlık yaklaşımından farklı olarak, eşit oranlı fedakârlık yaklaşımında çok kazanan çok az kazanan az vergi ödemekte.

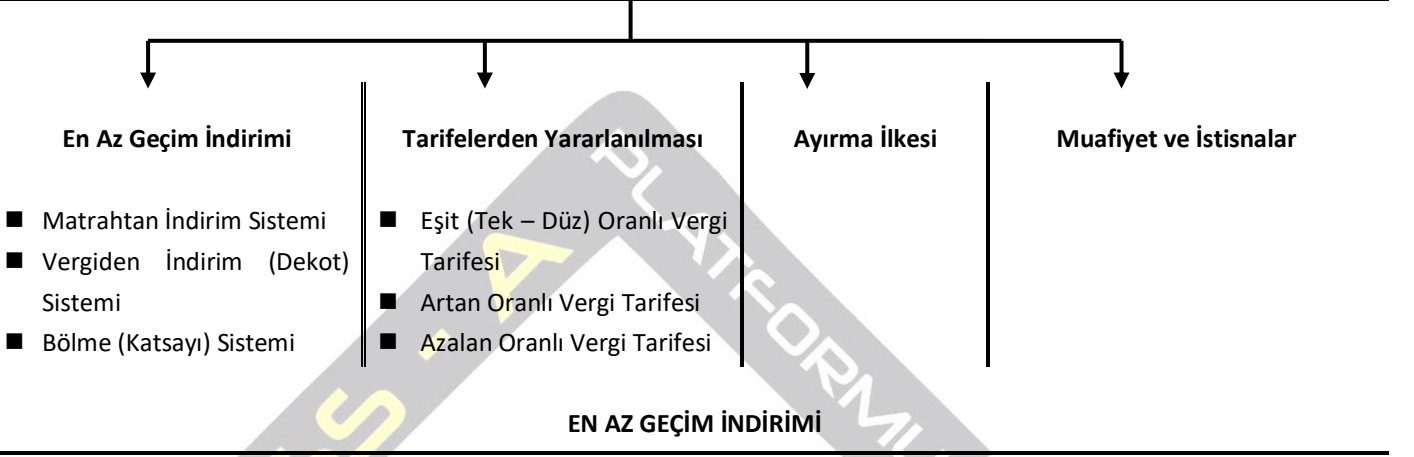
- **En Az Toplam (Minimum) Fedakârlık Görüşü:** Toplumun toplam vergi yükünün en az (uygun) düzeyde olmasını ifade eder. Vergilemede mükellefler arasında eşitlikten ziyade, toplam vergi yükünün yani toplam fedakârlığın en az olması önemlidir.
- **Eşit Marjinal Fedakârlık Görüşü:** Her vergi mükellefinin gelirinin son biriminden elde ettiği faydadan aynı oranda fedakârlıkta bulunmasını ifade eder. Eşit marjinal fedakârlık vergi adaleti açısından daha uygundur.

İDARİ İLKELER

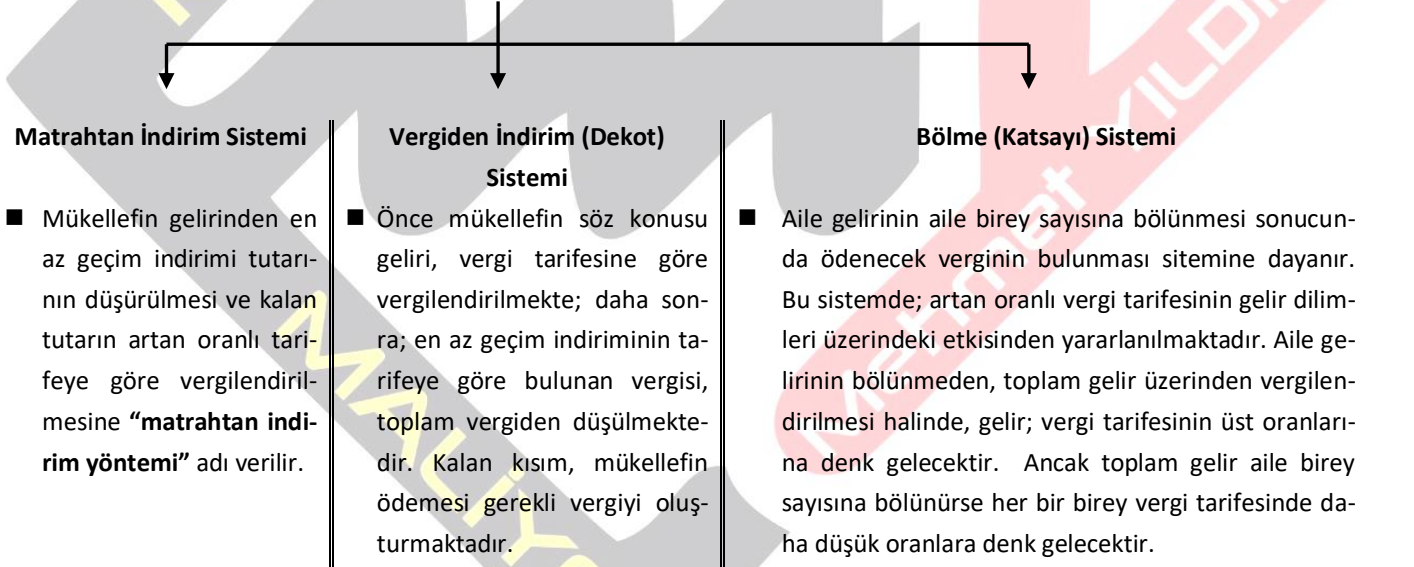
Belirlilik İlkesi	Kesinlik İlkesi	Kanunilik İlkesi	İstikrar İlkesi	Sistematik Bütünlük İlkesi
■ Belirlilik ilkesi, ödenmesi gereken vergi miktarının, zamanının ve ödeme biçiminin belli ve açık olarak yükümlü tarafından bilinmesi gerektiğini belirten ilkedir.	■ Kesinlik ilkesi, Vergiyi ödeyen yükümlünün verginin geri ödemesini talep etme hakkına sahip olamamasını ve alınan verginin yükümlüye geri ödenmeyeceğini ifade eden ilkedir.	■ Kanunilik ilkesi, vergilerin kanunla konulup kanunla değiştirildiği ve kanunla kaldırıldığını ifade eden ilkedir (Anayasanın 73. maddesi). Ülkemizde verginin kanuniliği ilkesinin, gerçek anlamda ilk kez 1924 Anayasasında yer aldığını söyleyebiliriz.	■ Vergi ile ilgili olan vergilendirme tekniklerinin ve düzenlemelerin sık sık değiştirilmemesini, düzenli olmasını ifade eden vergileme ilkesidir.	■ Sistematik bütünlük ilkesi, bir verginin konulması sırasında vergi konusunda mevcut hükümlerin birbirleriyle uyum halinde bulunmasını, kanun maddeleri arasında çelişkilerin olmamasını ifade eder.

- Vergi ödeme gücü; kişinin; kendisinin ve ailesinin yaşamını asgari düzeyde sürdürmeye yetecek gelir miktarının üzerindeki gelir kısmını ifade etmektedir.

Vergi Ödeme Gücüne (Vergi Adaletine) Ulaşmada Yararlanılan Teknikler

- En az geçim indirimi, kişilerin geçinmeleri için gerekli olan asgari gelir miktarının vergiye tabi tutulmaması şeklinde tanımlanır. En az geçim indirimi, vergide adalet ve mali güce göre vergilendirme ilkesine uygun vergileme açısından benimsenen ve savunulan bir araç veya tekniktir.

KAMU GELİRLERİ ve VERGİ TEORİSİ

Örnek Uygulama: Ülkede uygulanan vergi tarifesinin aşağıdaki gibi olduğu düşünülürse; 20.000 TL gelir elde eden mükellefin ödeyeceği vergi, matrahtan indirim ve vergiden indirim sistemine göre şu şekilde hesaplanır. (En az geçim indirim tutarı 10.000 TL)

Matrah	Oran (%)
1.000–TL'ye kadar	5
5.000–TL'ye kadar	7
10.000–TL'ye kadar	10
20.000–TL'ye kadar	20

Matrahtan indirim sistemine göre;

Toplam Gelir	→	20.000 TL
En az geçim indirimi tutarı	→	10.000 TL
Vergilendirilecek kısım	→	$20.000 - 10.000 = 10.000$ TL
Ödenecek Vergi	→	$10.000 \times \%10 = 1.000$ TL

Vergiden indirim sistemine göre;

Toplam Gelir	→	20.000 TL
En az geçim indirimi tutarı	→	10.000 TL
Toplam Gelire Uygulanacak Vergi	→	$20.000 \times \%20 = 4.000$ TL
En Az Geçim İndirimine Uygulanacak Vergi	→	$10.000 \times \%10 = 1.000$ TL
Ödenecek Vergi	→	$4.000 - 1.000 = 3.000$ TL

Bölme (Katsayı) sistemine göre;

Ailedeki toplam birey sayısının 4 olduğunu varsayalım

Toplam Gelir	→	20.000 TL
Her bir bireyin vergiye tabi geliri	→	$20.000 / 4 = 5.000$ TL
Her bir bireyin ödeyeceği vergi	→	$5.000 \times \%7$ (tarifede denk gelen oran) = 350 TL
Tüm ailenin ödeyeceği vergi toplamı	→	$350 \times 4 = 1.400$ TL

GELİR VERGİSİ KANUNUNDA ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ VE UYGULAMASI

- Asgari Geçim İndirimi medeni duruma göre ve çocuk sayısına göre değişiklik gösteren 16 yaşından büyük tüm çalışanların asgari geçimini sağlayacak kısmının toplam gelirinden çıkarılmasıyla vergi dışı bırakılmasıdır. Asgari geçim indirimi, personele işveren tarafından devlet adına ödenir ve işverenin gelir vergisinden düşülür.
- Asgari ücret tutarına, bekar ya da eşi çalışan ve çocuksuz işçinin Asgari geçim indirimi tutarı eklidir. Fakat işçinin eşinin olması ve çalışmamasına ya da çocuklu olmasına göre AGİ miktarı da artacağı için alacağı asgari ücret de artacaktır.
- Asgarî geçim indirimi (AGİ); ücretin elde edildiği takvim yılı başında geçerli olan ve sanayi kesiminde çalışan 16 yaşından büyük işçiler için uygulanan asgari ücretin yıllık brüt tutarının;
 - Mükellefin kendisi için % 50'si,
 - Çalışmayan ve herhangi bir geliri olmayan eşi için % 10'u,
 - Çocukların her biri için ayrı ayrı olmak üzere; ilk iki çocuk için % 7,5, üçüncü çocuk için %10, diğer çocuklar için % 5'idir.
- Asgari geçim indirimi mevcut yılın asgari ücret ödemelerine göre belirlenir. Yılın ilk 6 ayı için asgari ücretin ne kadar olacağı belli olduktan sonra yıllık toplam da hesaplanır ve bu tutar Asgari geçim indirim oranı ile çarpılır. Elde edilen tutar en düşük gelir vergisi oranı (%15) ile çarpılarak bulunan değer 12'ye bölünür ve böylece aylık Asgari geçim indirim

FORMÜL: AGİ AYLIK TUTAR = [(Asgari Ücret Yıllık Brüt Tutar X AGİ Oranı) X %15] / 12

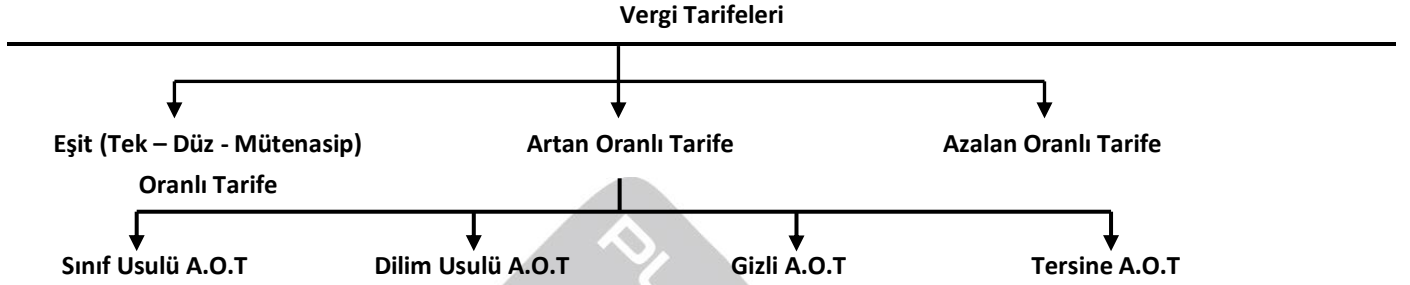
Örneğin Evli olup eşi ücretli olarak çalışan ve 2 çocuğu olan Erman Beyin aylık AGİ tutarını hesaplayalım. Çocuklardan biri 18 yaşını doldurmamış ve diğeri ise eğitimine devam eden 25 yaş altındadır.

- 2020 yılı için aylık asgari ücret brüt tutarı 2.943 TL'dir.
- Yıllık brüt asgari ücret $2.943 \times 12 = 35.316$ TL olur
- Eşi çalışan ve 2 çocuğu olan AGİ oranı = $\%50 + \%7,5 + \%7,5 = \%70$
- Bulunan değerler formülde yerine konulursa;
- **AGİ Aylık Tutar** = $[(35.316 \times \%65) \times \%15] / 12 = 286,94$ olur.

- AGİ, ücret geliri elde eden aile fertlerinden her biri için ayrı ayrı, çocuklar için eşlerden yalnızca birisinin gelirine uygulanır.
- Ücretlerin vergilendirilmesinde asgari geçim indirimi uygulandıktan sonra, varsa teşvik amaçlı diğer indirim ve istisnalar dikkate alınır.
- AGİ oranı %85'i geçemez.

B. TARİFELERDEN YARARLANILMASI

- Ödenecek vergi tutarının belirlenmesi için vergi matrahına uygulanan oran veya ölçülere vergi tarifesi denir.

1. Eşit (Tek – Düz – Sabit) Oranlı Vergi Tarifeleri

Matrah (TL)	Vergi Oranı (%)	Vergi Miktarı (TL)
10.000	%20	2.000
20.000	%20	4.000
30.000	%20	6.000

- Vergi matrahındaki değişmelere karşın, vergi oranının aynı kalmasına eşit oranlılık denilmektedir.
- **John Stuart Mill** fedakârlıkta eşitliğin tek ya da düz oranlı vergileme ile yani zengin ya da fakir herkesin gelirinden aynı oranda vergi vermesi ile sağlanabileceğini ileri sürmüştür.
- **Milton Friedman**, tek oranlı gelir vergisini savunup kurumlar vergisinin kaldırılmasını önermiştir.

- Vergi oranı aynı olmakla birlikte, matrahın yükselmesi veya düşmesi sonucu, bu matrahlar üzerinden hesaplanacak vergi tutarı (vergi oranı değil) değişecektir. Ülkemizde Kurumlar Vergisi ve Katma Değer Vergisi (KDV) örnek olarak gösterilebilir.

2. Artan Oranlı Vergi Tarifeleri

- Vergi matrahı yükseldiğinde, efektif ortalama vergi oranı (yani toplam matrah üzerinden hesaplanan vergi) de yükseliyor ise, vergi artan oranlı demektir.
- Artan oranlı vergi tarifesi, vergilemede yatay ve dikey adaleti sağlayan temel araçtır.
- Vergi matrahındaki artma sonucunda uygulanan vergi oranının da artmasına denir.
- Artan oranlı vergiler kavramını ilk olarak inceleyen Condorcet'dir.
- Artan oranlı vergilerin gelir ve servet dağılımındaki adaletsizlikleri düzelterek şekilde yani, sosyo-politik amaçlarla kullanılması bilimsel olarak ilk olarak savunan iktisatçı A. Wagner'dir.

$$\text{Ortalama Vergi Oranı} = V / X$$

V: Ödenen Vergi Miktarı X: Vergi Matrahı

$$\text{Marjinal Vergi Oranı: } \Delta V / \Delta X$$

ΔV : Vergi miktarındaki artış ΔX : Matrahtaki artış

Marjinal vergi oranı, ortalama vergi oranından **büyükse** artan oranlı vergi tarifesi söz konusu olur.

Marjinal vergi oranı, ortalama vergi oranından **küçükse** azalan oranlı vergi tarifesi söz konusu olur.

Marjinal vergi oranı, ortalama vergi oranından **eşitse** düz (eşit) oranlı vergi tarifesi söz konusu olur.

Artan oranlı vergi tarifesi dörde ayrılır. Bunlar;

a) Sınıf usulü artan Oranlı tarife

- Sınıf usulü artan oranlı vergi tarifesi, bireyin gelirindeki bir birimlik artışın bireyin tüm gelirini bir üst vergi dilimine taşıdığı tarife türüdür. Bu durum vergi yükünde ani bir sıçrama meydana getirir ve vergi adaletsizliği yaratır yani harcanabilir gelir açısından gelir dağılımını tersine çevirir. Bu durum vergi kaçakçılığını teşvik edebileceği gibi mükelleflerin çalışma isteğini de azaltır.

Örnek:

Matrah	Vergi Oranı (%)
100–TL'e kadar	10
250–T'ye kadar	15
500–T'ye kadar	20
100–TL'ye kadar	25
3000–TL'ye kadar	30

Yukarıdaki tabloya göre 500 TL'ye kadar geliri olan bir mükellef % 20 vergi ödemesi gerekirken, aynı mükellefin geliri 501 TL'ye çıkarsa gelirin tamamına uygulanacak vergi oranı % 20'den % 25'e yükselmektedir. Yani 500 TL için 100 TL vergi ödenmesi gerekirken ($500 \times \%20 = 100$ TL), bir liralık matrah artışı sonucunda mükellef 501 TL için 125,25 TL vergi ödenmesi gerekecektir ($501 \times \%25 = 125,25$ TL). Bu durumda mükellefin gelirinde meydana gelen 1 TL'lik bir artış objektif vergi yükünde 25,25 TL'lik bir artış meydana getirmiştir.

b) Dilim Usulü Artan Oranlı Tarife

- Dilim usulü artan oranlı tarife belirli matrah dilimleri için o dilime özgü vergi oranlarının uygulanmasını gerektirmektedir.
- Dilim usulü tarife vergi matrahı tarifenin öngördüğü dilimlere bölünmekte ve her bir dilim için ayrı bir vergi oranı uygulanmaktadır.
- Sınıf usulü artan oranlılıkta vergi yükünün sıçrama şeklinde yükselmesiyle ilgili sakıncayı ortadan kaldıran bu usul, vergi ödeme gücüne ulaşılabilmesi bakımından önemli fonksiyon görmektedir.
- Dilim usulü artan oranlılıkta, matrah; tarifenin öngördüğü dilimlere bölünmekte, her dilim için ayrı bir vergi oranının uygulanması yoluna gidilmektedir.
- 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'muz dilim usulü artan oranlı tarife göre düzenlenmiştir.

Örnek

Matrah (TL)	Vergi oranı
İlk 5.000	%10
5.001 - 10.000 arası	% 20
10.001 - 20.000 arası	% 30
20.000 – +	% 40

Yukarıdaki dilim usulü tarifeye göre 15.000 TL gelir elde eden bir mükellefin ödeyeceği vergiyi hesaplayalım.

2020 YILI GELİR VERGİSİ TARİFESİ

Türkiye’de gelir vergisi artan oranlı bir tarifeye sahiptir ve ayırma ilkesi geçerlidir. Ayırma ilkesi sermaye gelirleri ile emek gelirlerinin ayrı vergilendirilmesi esasına dayanır. Ayırma ilkesi ile vergide adaletin sağlanması açısından emekten elde edilen gelirlerden sermayeden elde edilen gelirlere oranla daha az miktarda vergi alınması hedeflenir.

Yıllık Gelir Vergisi, vergiye tabi gelirlerin (ücret ve sermaye gelirlerine farklı) yıllık toplamından kanunda sayılan indirimler düşüldükten sonra aşağıda yer alan nispetler uygulanmak suretiyle hesaplanır.

Ücret harici gelir elde edenler için uygulanacak 2020 yılı gelir vergisi tarifi

Vergi Dilimi Aralığı	Oranı
0 - 24.000 TL'ye kadar	%15
22.001 - 53.000 TL'ye kadar	%20
53.001 – 190.000 TL'ye kadar	%27
190.001 – 650.000 TL'ye kadar	%35
650.001 TL ve fazlası (+)	%40

Ücret geliri elde edenler için uygulanacak 2020 yılı gelir vergisi tarifi

Vergi Dilimi Aralığı	Oranı
0 - 24.000 TL'ye kadar	%15
22.001 - 53.000 TL'ye kadar	%20
53.001 – 130.000 TL'ye kadar	%27
130.001 – 650.000 TL'ye kadar	%35
650.001 TL ve fazlası (+)	%40

c) Gizli Artan Oranlı Tarife

- Gizli artan oranlılık bir tarife olmaktan çok, uygulama sonucu vergi oranlarındaki değişimin bir sonucudur.
- Vergi matrahları birbirinden farklı olmasına rağmen matrahlara uygulanan vergi oranı gerçekte aynı (düz – eşit) oranlıdır. Ancak, matrahın düzeyi dikkate alınmadan her mükellefin vergi matrahına **AYNI MİKTARDA İNDİRİM** uygulanması sonucunda; mükelleflerin vergi yüklerinin birbirlerinden farklı olmasına neden olmaktadır. Ortaya çıkan yeni vergi oranları (ortalama vergi oranları) tarifede gizlenmiş olduğundan bu tarifeye gizli artan oranlı tarife denmesine neden olmuştur.

Örnek

Gizli Artan Oranlılık (Örnek)						
Birey	Matrah (TL)	İndirim (TL)	İndirim Sonrası Matrah (TL)	Vergi Oranı	Ödenen Vergi (TL)	Ortalama Vergi Oranı
A	20.000	5.000	15.000	%20	3.000	%15 (3.000 / 20.000)
B	10.000	5.000	5.000	%20	1.000	%10 (1.000 / 10.000)

Tablodaki örneğe dikkat edilirse A ve B mükelleflerinin vergi matrahları birbirinden farklı olmasına rağmen, matrahlara uygulanan vergi oranı gerçekte aynı (düz – eşit) oranlıdır. Ancak, matrahın düzeyi dikkate alınmadan her mükellefin vergi matrahına aynı miktarda İNDİRİM uygulanması sonucunda; mükelleflerin vergi yüklerinin (ortalama vergi oranlarının) birbirlerinden farklı olmasına neden olmaktadır. Ortaya çıkan yeni vergi oranları (ortalama vergi oranları) tarifede gizlenmiş olduğundan bu tarifeye gizli artan oranlı tarife denmesine neden olmuştur. Gizli artan oranlı tarife, düşük gelirli olanların vergi yükünü yüksek gelirliye göre daha az hissetmesine neden olmaktadır.

d) Tersine Artan Oranlı Tarife

- Tersine artan oranlılık da bir vergi tarifesi değildir. Mal ve hizmetler üzerinden alınan sabit miktarda vergilerin kişilerin gelirlerine oranlandığında ortaya çıkan durumu ifade etmektedir.
- Gelir arttıkça, ödenen vergi miktarı tüm gelir gruplarında aynı olduğu durumda ortaya çıkan tersine artan oranlılık vergide adaletsizlik yaratır.
- Bu tarife türü genellikle harcama üzerinden alınan, yani dolaylı vergilerde karşımıza çıkmaktadır.

Tersine artan orantılık harcama vergilerinde ortaya çıkan bir durumdur. Gelir düzeyleri birbirinden farklı olan bireyler satın aldıkları bir mal ya da hizmet için aynı miktarda harcama yaptıklarında aynı miktarda vergiyi ödeyeceklerdir (Katma Değer Vergisi gibi). Bu durumda düşük gelir grubu da yüksek gelir grubu da aynı vergiyi ödeyeceği için düşük gelir grubunun taşıyacağı vergi yükü ve beraberinde vergi baskısı artacaktır. Bu nedenle harcama vergileri düşük gelir grupları üzerinde gelir dağılımını bozucu etki yapmaktadır.

Örnek

Tersine Artan Oranlılık (Örnek)			
Birey	Matrah (TL)	Ödenen Vergi Miktarı (TL)	Ortalama Vergi Oranı (ÖV/M)
A	10.000	2.000	%20 (2.000 / 10.000)
B	20.000	2.000	%10 (2.000 / 20.000)
C	40.000	2.000	%5 (2.000 / 40.000)

Yukarıdaki tabloya dikkat edilirse, gelir düzeyleri birbirinden farklı bireylerin aynı miktarda vergi ödemeleri sonucunda bireylerin ortalama vergi oranları (vergi yükü) birbirinden farklı çıkmaktadır. Bu durum gelir dağılımını tersine çevirir. Yani düşük gelirli olanların vergi yükü yüksek gelirli olanların vergi yükünden daha fazla olur.

KAMU GELİRLERİ ve VERGİ TEORİSİ

KPSS – 2008 (Örnek Soru)

Matrah	Oran (%)	Yandaki gelir vergisi tarifesine göre 3.500 TL gelir elde eden bir bireyin ortalama vergi oranı yüzde kaçtır?
0 – 1.000	0	
1.001 – 2.000	10	
2.001 – 4.000	20	
4.001 - +	30	

Gelir Uzman Yardımcılığı - 2012 (Örnek Soru)

Matrah	Oran (%)	Yukarıdaki vergi tarifesine göre 2.500 TL kazanan bir kişi için marjinal vergi oranı nedir? Gelir Uzman yardımcılığı – 2012)
0 – 500	0	
501 – 1000	10	
1.001 – 2.000	20	
2.001 – 3.000	30	
3.001 - fazlası	40	

3. Azalan Oranlı Vergi Tarifeleri

TARİFE BASAMAKLARI	DİLİME UYGULANACAK VERGİ ORANLARI
İlk 5.000 için	%25
5.001 – 10.000 arası	%20
10.001 – 20.000 arası	%15
20.000 üstü	%10

- Vergi matrahı arttıkça vergi oranlarının azaldığı tarifelere azalan oranlı vergi tarifeleri denir.
- Azalan oranlı vergi tarifeleri adaletsiz vergi yapısına sahiptir. Çünkü bu tür vergilerde az kazananların ortalama vergi oranı, çok kazananların ortalama vergi oranından daha yüksek olmaktadır.
- Azalan oranlı vergi tarifelerinde marjinal vergi oranı ortalama vergi oranından küçüktür.

4. Sabit Miktarlı (Maktu) Vergi Tarifesi

- Matraha bakılmaksızın ödenecek verginin önceden tutar olarak ifade edilmesidir. Örneğin; herkesten 100 TL vergi alınması durumunda sabit miktarlı bir vergi ortaya çıkar.

Yükseklik ve Uzunluk Farkı

Yükseklik Farkı

- Vergi tarifesinde yer alan en yüksek vergi **ORANI** ile en düşük vergi oranı arasındaki farka “yükseklik farkı” denir.
- Bir verginin uzunluk farkının aynı kalması şartıyla, yükseklik farkının azalması vergi tarifesinde artan oranlılığı yumuşatma, yükseklik farkının artması halinde ise artan oranlılığı sertleştirmek (dikleştirmek) gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Artan oranlılığın sert (dik) olması, küçük bir matrah artışında bile yüksek oranlı vergi uygulanması anlamına gelir. Yumuşak artan oranlı vergi tarifesinin vergi adaletini sağlama açısından daha uygun olduğu kabul edilir.

Uzunluk Farkı

- Vergi tarifesinde yer alan en yüksek vergi **MATRAHI** ile en düşük vergi matrahı arasındaki farka ise “uzunluk farkı” denir.
- Uzunluk farkının artması halinde artan oranlı tarife yapısı yumuşak bir durum alır.
- Artan oranlı tarifenin yumuşak olması, matrah arttığı halde vergi oranlarının fazla yükselmediği anlamına gelir

Yükseklik veya uzunluk farkı hesaplanırken en küçük değer sıfır ise sıfır dikkate alınmaz. Uzunluk farkı hesaplamalarında ucu açık bir değer verilmiş ise ucu açık değer dikkate alınmaz.

NOT: Unutulmamalıdır ki tarifelerde matrah sıfır verilmişse sıfır dikkate alınmaz ve hemen takip eden matrah en düşük matrah kabul edilir. Aynı şekilde ucu açık bir matrah verilmişse (+ veya sonsuz şeklinde) dikkate alınmaz ve hemen önündeki matrah en büyük matrah olarak kabul edilir.

Örnek;

Matrah Dilimleri (TL)	Vergi Oranı (%)
0–10000	10
10001–20000	15
20001–40000	20
40001- +	25

Yandaki tarifiede;

- Yükseklik Farkı $25 - 10 = 15$ olur.
- Uzunluk farkı ise $40.000 - 10.000 = 30.000$ olur.
- Vergi oranları 5'er arttığı için eşit artan oranlı tarifiedir.
- Aksi belirtilmediği takdirde vergi tarifesi dilim artan oranlı tarife kabul edilmelidir.

C. Ayırma ilkesi

- Emekten kaynaklanan gelirin, sermaye gelirlerine kıyasla korunmaya ihtiyaç gösterdiği varsayımından hareketle; emek gelirlerinden, servet ve sermaye gelirlerine kıyasla daha düşük oranda vergi alınmasına denilmektedir.

D. Muafiyet ve İstisnalar

- Vergi kapsamına alınmış, vergilendirilmesi gereken **mükelleflerin**, yasalara konulan hükümler vasıtasıyla vergi kapsamının dışına çıkarılması halinde vergi muafiyeti söz konusu olur.
- Vergi kapsamına alınmış, vergilendirilmesi gereken **konuların**, yasalara konulan hükümler vasıtasıyla vergi kapsamının dışına çıkarılması halinde vergi istisnası söz konusu olur.

HARCAMALAR ÜZERİNDEN ALINAN VERGİLER

- Harcamalar üzerinden alınan vergiler, dolaylı vergi niteliğindedir ve bu açıdan mükellef psikolojisine daha uygundur.
- Dolaysız vergilere kıyasla yönetimi daha kolay olan bu vergiler, önemli hâsılat sağladıklarından ve çok çeşitli sayıda mal ve hizmet üzerine yayıldığından büyük ölçüde başvurulmuş bir vergi grubu niteliğindedirler.
- En önemli sakıncaları, vergi adaletine ters düşer bir şekilde, gelire kıyasla tersine artan oranlı etki yaratmalarıdır.
- Gayri şahsi ve objektiftirler.

1. Genel Harcama Vergileri

- Kaldor tarafından ortaya atılmıştır.
- Mükellefin yıllık harcamaları üzerinden artan oranlı tarifelere göre hesaplanarak alınır.
- Bu nedenle sübjektif (bireysel özellikleri dikkate alan) bir yapıya sahip, dolaysız bir vergidir.
- Sübjektif yapıya sahip olması nedeniyle zaman zaman vergi muafiyetlerine yer verilir.
- Kişilerin veya ailelerin, toplam tüketim harcamaları üzerinden doğrudan doğruya alınan genel bir şahsi harcama vergisi, tıpkı gelir vergisinde olduğu gibi sübjektifleştirilmek suretiyle, yani şahsi ve aileyi durumların dikkate alınması ve en az geçim indirimi, istisna ve muafiyetler vs. uygulamasıyla ve artan oranlı tarifelere göre alınır. Bu durumda, vergi yükümlülerinin beyan edeceği toplam tüketim harcamaları üzerinden tarh ve tahsil edilecektir.

2. Gümrük Vergileri

- Gümrükten geçen mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerdir.
- Gümrük vergileri ithalat üzerinde alınmakta ve verginin konusunu gümrükten geçirilerek ithal edilen eşya oluşturmaktadır.
- Gümrük vergileri, devlete gelir sağlamak amacıyla yani, mali amaçla konulmaktadır.
- Bazen de gümrük vergileri, ülke içinde üretilen ürünleri, yabancı malların rekabetinden korumak amacıyla konulur ve oranları yüksek tutulmak suretiyle uygulanır.
- Gümrük vergileri, gayri şahsi objektif niteliğe sahip olup, dolaylı vergiler grubunda yer almaktadırlar.
- Gümrük vergileri, malı ithal eden kimseden alınmaktadır. Fakat kanun koyucunun asıl amacı, bu malları tüketen kişileri vergilendirmektir. Çünkü gümrük vergileri, genellikle çok kolay bir şekilde, piyasa mekanizmasına bağlı olarak, fiyat içinde tüketiciye doğru yansıtılabilmektedir. Ancak, piyasa koşullarının elverişli olmaması halinde, bu tür vergilerin yansıtılması güçleşmektedir.

SATIŞ VERGİLERİ

Genel Satış Vergisi

- Belli bir iktisadi faaliyet aşamasında alım – satım konusu olan **bütün mal ve hizmetlerden** alınan vergiye Genel Satış Vergisi denir.
- Toplu satış vergileri ve yayılı satış vergileri diye ikiye ayrılır.

Özel satış Vergisi

- Belli bir iktisadi faaliyet aşamasında alım – satım konusu olan **belli mal ve hizmetlerden** alınan vergiye **Özel satış Vergisi** denir.

a. Yayılı Satış (Şelale) Vergileri – Verginin Piramitleşmesi

- Üretim – tüketim zincirinin her aşamasında alınan vergilerdir.
- Dolaylı nitelikte, kural olarak yansıtılabilen vergilerdir.
- Ödeme gücünü dikkate almayan objektif (gayri şahsi) karakterli vergilerdir.

Avantaj ve Sakıncaları

Avantajları;

- Vergi konusu geniştir.
- Düşük oranlar uygulanmak suretiyle yüksek vergi gelirlerine (verimli) ulaşmayı amaçlar,
- Kolay yansıtılabildikleri için mükellef psikolojisine uygundur.

Sakıncaları

- Vergi piramitleşmesine neden olur.
- Aşama sayısı arttıkça mal ve hizmetlerin satış fiyatını aşırı yükseltir.

Vergi Piramitleşmesi: Ödenen vergi, malın maliyetine eklenerek daha sonraki safhalarda alınacak olan verginin matrahına girmiş oluyor. Böylece verginin üzerinden vergi hesap edilip alınıyor ki bu duruma mali literatürde vergi piramitleşmesi denir.

Örnek;

Aşamalar	Alış Fiyatı (TL)	Satış Fiyatı (TL)	Vergi Oranı (%)	Ödenen Vergi (TL)	Vergili Satış Fiyatı (TL)
Üretim	-	1.000	%10	100	1.100
Toptancı	1.100	2.000	%10	200	2.200
Perakendeci	2.200	3.000	%10	300	3.300
Tüketici	3.300				

b. Toplu Satış Vergisi

Üretim-tüketim süreci içerisindeki yalnızca tek bir aşamadan alınan vergiye **toplu muamele vergileri** denir. Dolaylı vergilerin genel özelliği olarak, içinde bulunulan ekonomik koşullara, vergi konusunun niteliklerine göre vergi, daha sonraki aşamalara kısmen ya da tamamen yansıtılabilmektedir. Şayet vergi;

- Üretim aşamasından sonraki satımında alınıyorsa “**istihsal vergisi**”
- Toptancıdan perakendeciye geçiş aşamasında alınıyorsa “**toptan satış vergisi**”
- Perakendeciden tüketiciye satış aşamasında alınıyorsa “**istihlak vergisi**” adını alır.

c. Katma Değer Vergisi

- Katma değer vergisi, her üretim ve dağıtım aşamasında mal ve hizmetlerin tesliminde, oransal olarak uygulanan yayılı bir muamele vergisidir.
- Bu verginin, diğer muamele vergisi sistemlerinden ayırıcı niteliği; verginin her aşamada, satış bedeli üzerinden hesaplanmakla birlikte, her üretim ve dağıtım aşamasında “katılan değer”in vergilendirilmesidir.
- Otokontrolü sağlayan bir sistemdir.

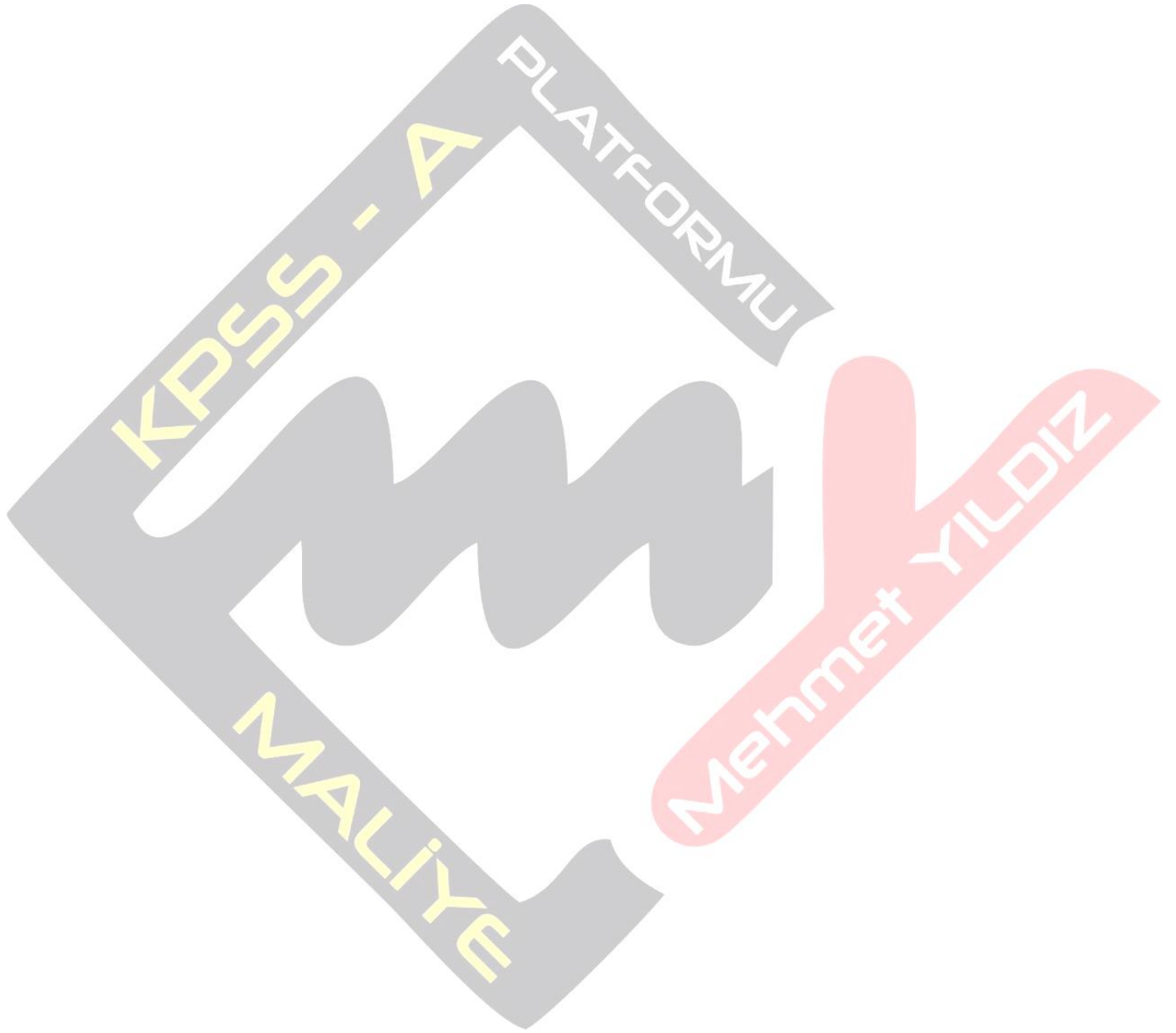
Katma Değer Vergisinin Türleri

Gayrisafi Hâsıla Tipi Katma Değer Vergisi	Gelir Tipi (Safi) Katma Değer Vergisi	Tüketim Tipi Katma Değer Vergisi	Ücret Tipi Katma Değer Vergisi
■ Dayanıklı mallara ilişkin amortismanların (yıpranma paylarının) katma değerden düşülmesine izin verilmeden, dayanıklı malın sermaye değeri de matraha katılıp vergi hesaplanıyorsa gayrisafi hasıla tipi KDV söz konusu olur	■ Vergi hesaplanırken mallara ilişkin amortismanların katma değerden düşülmesine izin veriliyorsa gelir tipi KDV söz konusu olur.	■ Vergi hesaplanırken sermaye mallarının sadece satın alma yılında katma değerden indirilmesine izin verilmesi halinde ise tüketim tipi KDV söz konusu olur. ■ Yatırımların en ileri düzeyde teşvik edildiği KDV çeşididir.	■ Vergi hesaplanırken sermayenin aşınma payı yerine sermaye gelirinin ya da değerinin indirilmesi halinde ücret tipi KDV söz konusu olur.

Ülkemizde 1999 yılında Gelir Tipi KDV yöntemi terk edilerek Tüketim Tipi KDV yöntemine geçilmiştir.

DOLAYLI ve DOLAYSIZ VERGİ AYRIMI

Dolaylı Vergi (KDV)	Dolaysız Vergi (Gelir Vergisi)
■ Mali anestezi etkisi yüksektir. ■ Harcama üzerinden alınan vergilerdir. ■ Mükellefi ve yüklenici genellikle farklı kişilerdir. ■ Harcamalar üzerinden alındıklarından olay yansıtabilen vergilerdir. ■ Objektif, gayrişahsî nitelik taşırlar. ■ Gelir dağılımı üzerinde olumsuz etki yaratırlar (tersine artan oranlı tarife) ■ Tabanı dolaysız vergilere göre daha geniştir. ■ İsme bağlı olmadan önceden belirlenemeyen işlemler üzerinden tarh ve tahakkuk ederler. ■ Vergi idaresi açısından uygulaması dolaysız vergilere göre daha kolaydır. ■ KDV, ÖTV, BSMV, Damga Vergisi, Gümrük Vergileri vb. dolaylı vergilere örnek olarak gösterilebilir.	■ Gelir ve servet üzerinden alınan vergilerdir. ■ Mükellefi ve yüklenici genellikle aynı kişidir. ■ Yansımaları dolaylı vergilere göre daha zor hatta bazen imkânsızdır. ■ Şahsileştirilebilen, mükellefi kişinin kendisi olabilen vergilerdir. ■ Sübjektif ve şahsi nitelikte olmalarından dolayı gelir dağılımı üzerinde olumlu etki yaratırlar. ■ Tabanı dolaylı vergilere göre daha dardır. ■ Önceden belirlenebilen, isme bağlı olarak tarh ve tahakkuk ederler. ■ Vergi idaresi açısından uygulaması dolaylı vergilere göre daha zordur. ■ Mali anestezi etkisi daha düşüktür. ■ Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, Genel harcama Vergisi, Veraset İhtikali Vergisi, Emlak Vergisi, Motorlu Taşıtlar Vergisi, vb. dolaysız vergilere örnek olarak gösterilebilir

KAMU GELİRLERİ ve VERGİ TEORİSİ

VERGİ SİSTEMİ

Tekli Vergi Sistemi

(Sadece bir kaynaktan vergi alınması öngören sistemdir.)

Araziden Alınması	Quesnay'nin kurduğu Fizyokratlar bütün üretimin ve refahın tarımdan geldiğini bu nedenle topraktan vergi alınması gerektiğini ileri sürmüştür.
(İlk Maddeden) Alınması	Theirs, hammaddeden alınacak verginin ekonominin tamamına yayılacağını ve bu şekilde üreticiden tüketiciye herkesin vergilendirilebileceğini ileri sürmüştür.
Rant (Arazi Değer Artışı)	Henry George ve D. Ricardo rantın vergilendirilmesini savunmuşlardır. Çünkü toprak değerindeki artış arsa sahibinin çabası dışında olmakta ve böyle bir verginin tüketiciye yansıma şansı da bulunmamaktadır.
Enerji Üzerinden Alınması	Schuller, alınacak enerji vergisinin vergi cehennemini kaldıracağını ve vergi kaçakçılığını önleyerek hayat standardını artıracığı ileri sürmüştür. Enerji vergisi kömür, petrol, elektrik üretim veya tüketiminde alınacak bir vergidir.
Sermaye Üzerinden Alınması	Giardin ve Menier sermaye üzerinden alınacak verginin hem masrafsız hem de adil olacağına inanmaktadır.
Gelirden Alınması	Bu yaklaşımda sadece gelirin vergilendirilmesi söz konusu olup, çeşitli adlar altında başka vergi alınmaması önerilmektedir

Çoklu Vergi Sistemi

Vergi sisteminde farklı unsurlardan vergi alınmasıdır. Kısaca, gelir, servet ve harcama üzerinden vergi alınmasıdır. Türk Vergi Sistemi çoklu vergi sistemine güzel bir örnektir. Türk Vergi Sisteminde gelir, servet ve harcama konularından ayrı ayrı vergi alınmaktadır.

Rasyonel Vergilemeasgari ücret

Bir ülkede vergi sisteminin etkin ve rasyonel bir vergilendirme sağlayabilmesi için aşağıdaki şartlar gereklidir;

- Verginin yükünün adil dağıtılması
- Vergilerin tarh ve tahsil giderlerinin minimum olması
- Verginin tarafsız olması
- Verginin piyasada etkinliği bozmaması
- Verginin yatırım ve tasarruf kararlarını olumsuz yönde etkilememesi

Baş vergisi

- Bireyler arasında ekonomik güç farklılıklarının bulunmadığı varsayımıyla kişi başına eşit miktarda alınan vergidir. Verginin konusu ve matrahı, yükümlünün kendisidir. Zaman içinde nüfus artışı, toplumsal ilişkilerin gelişmesi sonucunda baş vergisinin gerçek ödeme gücünü temsil etmemesi, adil olmaması, vergiyi ilkel bir uygulama haline getirmiştir. Baş vergisinin verimi son derece düşük olmakla beraber uygulaması çok kolaydır.

OSMANLI'DA VERGİ SİSTEMİ

Osmanlı Devletinde vergiler "Şeri vergiler" ve "Örfi vergiler" olmak üzere ikiye ayrılıyordu. Bu vergi gelirlerinin yanında aşağıdaki gelirler de Osmanlı Devleti'nin önemli gelir kaynakları sayılırdı.

- Savaşta elde edilen ganimetlerin 1/5'i (Buna aynı zamanda "humus-u şer'i" veya "pençik"ismi verilmekteydi.)
- Gümrük, maden, orman, tuzla vergileri.
- Bağlı beylik ve hükümetlerin ödediği vergiler.

1. Tekâlif-i Şer'i Vergiler

Bu vergiler şeriatın emrettiği vergiler olarak alınır.

- **Öşür:** Müslümanlardan alınan toprak ürünü vergisidir. Elde edilen ürünün onda biri vergi olarak alınır.
- **Haraç:** Müslüman olmayanlardan alınan vergiydi ve ikiye ayrılıyordu
- **Harac-ı Mukassem:** Elde edilen üründen alınır.
- **Haracı Muvazzaf:** Toprak üzerinden alınan vergiydi
- **Cizye:** Müslüman olmayan erkeklerden, askerlik görevi karşılığı alına vergidir.

2. Tekâlif-i Örfiye (Raiyyet Rûsumu)

Padişahın iradesiyle konulan vergilerdir. Bunlardan bazıları düzenli olarak toplanırken bazıları ise olağan üstü durumlarda toplanırdı. Bu gelirlerden bazıları aşağıdaki gibiydi;

- **Çift Resmi:** Reayanın sipahiye ödediği toprak vergisi
- **İспенç:** Gayr-i Müslimlerden alınan çift resmidir.
- **Çift Bozan Resmi:** Toprağını izinsiz olarak terk eden veya üç yıl üst üste ekmeyenlerden alınan vergidir.
- **Avarız Resmi:** Olağanüstü hallerde, divanın kararı ve padişahın emri ile toplanan vergilere denirdi.
- **Niyabet Rûsumu (Cerime):** Yerel yöneticileri halktan aldığı vergidir. Ayrıca suçlulardan alınan cerimelerde bu guruba girerdi.
- **İhtisap Resmi:** Damga tartı ölçü işlemlerinden alınan vergidir, (noter vergisi)
- **Ağnam Resmi:** Reayadan hayvan sayısına göre alınan vergidir.
- **Müsadere:** Devlet hazinesinden haksız kazanç sağlayarak zenginleşen kişilerin mallarına devlet tarafından el konulmasıdır. (II. Mahmut döneminde son verilmiştir)
- **İmdad-ı Seferiyye:** XIX. yy sonrasında ordunun sefere çıkarken halktan aldığı vergidir.
- **Bac Resmi:** Çarşı ve pazarlardan alınan işgaliye vergisidir.
- **Bennak / Arusane:** Evlilik vergisidir.
- **Mücerred:** Yirmi yaşının geçen kişilerden alınan bekarlık vergisidir.
- **Derbent Resmi:** Köprü ve geçitlerden alınan vergidir.